

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Η ΑΓΟΡΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΛΑΓΟΣ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της ,είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων , ιδεών η λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες .Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστήμων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.
Βόλος, Ιούνιος 2020.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη	σελ.4
Abstact.....	σελ.5
Εισαγωγή.....	σελ.6
Κεφάλαιο 1: Το ζήτημα της ενέργειας και η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο.....	σελ.8
Κεφάλαιο 2 : Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ενέργειας.	
2.1. Οι συνθήκες της ΕΕ για την ενέργεια.....	
2.1.1 Οι Ιδρυτικές συνθήκες.....	σελ.14
2.1.2 Η συνθήκη της Λισαβόνας.....	σελ.16
2.2 Ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας και η κρίση της Ουκρανίας.....	σελ.18
2.3 Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	σελ.22
Κεφάλαιο 3 : Η ενεργειακή ταυτότητα και το δίκτυο αγωγών στην Ελλάδα.	
3.1 Η ενεργειακή ταυτότητα της Ελλάδας	σελ.29
3.2 Το δίκτυο αγωγών στην ελληνική επικράτεια	
3.1.1 Ο αγωγός TAP	σελ.32
3.1.2 Ο αγωγός IG	σελ.34
Κεφάλαιο 4 : Τα ελληνικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων	
4.1 Ιστορική αναδρομή των ερευνών	σελ.36
4.2. Οι άδειες ερευνών	σελ.38
4.3. Τα προβλήματα οριοθέτησης της ελληνικής ΑΟΖ	
4.3.1 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αλβανία.....	σελ.43
4.3.2 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Ιταλία.....	σελ.44
4.3.3 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο.....	σελ.45
4.3.4 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Τουρκία.....	σελ.45

Κεφάλαιο 5: Οι ενεργειακές διπλωματικές πρωτοβουλίες της Ελλάδας.

5.1 Η τριμερής Ελλάδα-Κύπρου-Αιγύπτου.....σελ.50
5.2 Η τριμερής Ελλάδα-Κύπρου-Ισραήλ.....σελ.52
5.3 Η τριμερής Ελλάδα-Κύπρου-Ιορδανίας.....σελ.55
5.4 Ο νέος υποθαλάσσιος αγωγός EAST-MED.....σελ.57

Κεφάλαιο 6: Ο νότιος ενεργειακός διάδρομος και οι περιφερειακές διενέξεις - Στάση των ΗΠΑ, Ρωσίας και Τουρκίας

6.1 Ο νότιος ενεργειακός διάδρομος

6.1.1 Ο αγωγός South Stream.....σελ.61
6.1.2 Ο αγωγός Nabucco.....σελ.63
6.1.3 Ο αγωγός Turkish Stream.....σελ.65
6.2 Η στάση των ΗΠΑ- ΡΩΣΙΑΣ σελ.67
6.3 Η στάση τηςΤΟΥΡΚΙΑΣ.....σελ.70

Συμπεράσματα.....σελ.74

Βιβλιογραφία.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου απέκτησε μια πρόσθετη στρατηγική υπεραξία, εξαιτίας των ανακαλύψεων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Κύπρο, το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Η Ελλάδα μια από τις οκτώ (8) χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, βρίσκεται σε μια συνεχή προσπάθεια να δημιουργήσει στην περιοχή ένα πλέγμα σχέσεων συνεργασίας και ασφάλειας, προκειμένου η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων να γίνει προς όφελος όλων των κρατών της περιοχής. Ταυτόχρονα και επιδιώκοντας να διασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια, προσανατολίζεται στο να καταστεί διαμετακομιστικός κόμβος με την κατασκευή αγωγών όπως ο TAR και ο EAST MED συμβάλλοντας στην δημιουργία του νότιου διαδρόμου μεταφοράς φυσικού αερίου προς την Ευρώπη ώστε να καταστεί δυνατή η απεξάρτηση από το ρωσικό αέριο. Στην προσπάθεια της αυτή έχει να αντιμετωπίσει την αμφισβήτηση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων από την Τουρκία η οποία επιδιώκει να καταστεί μεριδιούχος χώρα στην εκμετάλλευση αλλά και στην μεταφορά των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων από την Ανατολική Μεσόγειο με αποτέλεσμα την δημιουργία έντασης και ανασφάλειας στην περιοχή.

Λέξεις –κλειδιά: Ενέργεια, Ανατολική Μεσόγειος , κοιτάσματα υδρογονανθράκων, ενεργειακή ασφάλεια, A.O.Z., TAP, IGB, SOUTH STREAM, NABUCCO, TURKISH STREAM.

ABSTRACT

In recent years, the Eastern Mediterranean region has gained additional strategic value due to the discovery of hydrocarbon deposits in Cyprus, Israel and Egypt. Greece, one of the eight (8) countries in the Eastern Mediterranean, is in a constant effort to create a network of cooperation and security relations in the region, in order to exploit the deposits for the benefit of all states in the region. At the same time, seeking to ensure its energy security, it is focusing on becoming a transit hub by building pipelines such as TAR and EAST MED, helping to create the southern gas pipeline to Europe so that it can become independent of Russia. In this effort, it has to confront the challenge of its sovereign rights by Turkey, which seeks to become a shareholder in the exploitation and transportation of hydrocarbon deposits from the Eastern Mediterranean, creating tension and insecurity in the region.

Keywords: Energy, Eastern Mediterranean, hydrocarbon deposits, energy security, EEZ, TAP, IGB, SOUTH STREAM, NABUCCO, TURKISH STREAM.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα της ενέργειας είναι ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολεί τις σύγχρονες κοινωνίες.

Μέχρι το 1820 οι κοινωνίες οι οποίες ως τότε βασίζονταν στην μυϊκή δύναμη ξεκίνησαν την Η χρησιμοποίηση του άνθρακα ως καύσιμο υλικό για την παραγωγή ενέργειας ταυτίστηκε με την βιομηχανική επανάσταση οπότε και αρχίζουν να φτιάχνονται οι πρώτες μηχανές.

Το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα εμφανίστηκε η μηχανή εσωτερικής καύσης που χρησιμοποιεί ένα διαφορετικό ορυκτό καύσιμο ,το πετρέλαιο. Τόσο ο 20^{ος} όσο και ο 21^{ος} αιώνας στήριξαν την παραγωγή υλικού πλούτου στο πετρέλαιο και μεταγενέστερα στο φυσικό αέριο.(Κοκκινος,2015:24). Έτσι οι υδρογονάνθρακες αναδείχτηκαν σε κύριο γεωπολιτικό παράγοντα για τους οποίους διεξάγονται πόλεμοι αλλά ταυτόχρονα αποτελούν και το αναγκαίο μέσο για την κίνηση της σύγχρονης πολεμικής μηχανής για την διεξαγωγή των πολεμικών αναμετρήσεων.

Τα στοιχεία που καθιστούν τους υδρογονάνθρακες ολοένα και πιο σημαντικούς (Κόκκινος 2015:25) είναι τρία:

- 1.Οι υδρογονάνθρακες είναι συγκεντρωμένοι σε ορισμένα σημεία του πλανήτη.
- 2.Προβλεπεται ότι σε λίγα χρόνια οι ποσότητες των υδρογονανθράκων θα αρχίσουν ν εξαντλούνται.
- 3.Η ζήτηση τους συνεχώς αυξάνει, διότι οι οικονομίες των σύγχρονων κρατών αναζητούν ολοένα και περισσότερη ενέργεια λόγω αύξησης του ρυθμού ανάπτυξης.

Επομένως η εξεύρεση υδρογονανθράκων σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη, αυτόματα συνεπάγεται την αύξηση της στρατηγικής σημασίας του συγκεκριμένου σημείου και την έναρξη του ανταγωνισμού για την εξόρυξη και την εκμετάλλευση του κοιτάσματος.

Τέτοιο ενδιαφέρον εκδηλώθηκε αμέσως μετά την ανακάλυψη των πρώτων κοιτασμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο στον θαλάσσιο χώρο της Κύπρου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στο ζήτημα της ενεργειακής θέσης της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσογείου όχι μόνο λόγω των ανακαλύψεων που προαναφέρθηκαν αλλά και λόγω διέλευσης του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου από την Ελλάδα οπότε και την

καθιστά διαμετακομιστικό κόμβο που συμβάλλει στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, μετά την ανακάλυψη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου στην Ανατολική Μεσόγειο.

Στην εργασία αρχικά (Κεφάλαιο 1) γίνεται ο γεωγραφικός προσδιορισμός της Ανατολικής Μεσογείου με αναφορά στις ανακαλύψεις των υδρογονανθράκων στον θαλάσσιο χώρο των κρατών της περιοχής που ενδεχομένως μπορούν να συμβάλλουν και στην προώθηση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.

Γι αυτό και στη συνέχεια (Κεφάλαιο 2) γίνεται προσέγγιση της πολιτικής της ΕΕ στον τομέα της ενέργειας, με ιδιαίτερη αναφορά στην ενεργειακή ασφάλεια καθώς και τις ενεργειακές σχέσεις με την Ρωσία η οποία αποτελεί και τον κύριο προμηθευτή για τις χώρες της ΕΕ με φυσικό αέριο και την κρίση της Ουκρανίας η οποία οδήγησε την ΕΕ να αναζητεί την απεξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο και ην αναζήτηση άλλων πηγών φυσικού αερίου και άλλων μορφών ενέργειας.

Το Κεφάλαιο 3 αναφέρεται στην ενεργειακή ταυτότητα της Ελλάδας με το δίκτυο αγωγών που διέρχονται από ελληνικό έδαφος και καθιστούν την Ελλάδα διαμετακομιστικό κόμβο, ως μέρος του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου ενώ στο Κεφάλαιο 4 γίνεται ιστορική αναδρομή στην προσπάθεια της Ελλάδας να βρει υδρογονάνθρακες στο υπέδαφος της, στον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου που επιχειρήθηκε για την ερευνά και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και στα προβλήματα οριοθέτησης της ΑΟΖ με τις γειτονικές χώρες.

Το Κεφάλαιο 5 αφορά την ενεργειακή διπλωματία που αναπτύσσει η Ελλάδα στα πλαίσια των τριμερών σχημάτων συνεργασίας με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου προκειμένου να προωθήσει την ενεργειακή συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο και να καταφέρει να προωθηθεί το φυσικό αέριο των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου μέσω του αγωγού EAST MED στην Ευρώπη.

Το τελευταίο Κεφάλαιο (6^ο) αναφέρεται στον Νότιο Διάδρομο φυσικού αερίου και τις διενέξεις στην περιοχή με αναφορά στην στάση των ΗΠΑ, Ρωσίας και Τουρκίας η οποία θέλει να λειτουργήσει ως κεντρικός ρυθμιστής της Ανατολικής Μεσογείου προβάλλοντας συνεχώς αξιώσεις και αμφισβητώντας τα δικαιώματα της Ελλάδας και της Κύπρου.

Κεφάλαιο 1: Το ζήτημα της ενέργειας και η ανακάλυψη κοιτασμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο

Η Ανατολική Μεσόγειος θεωρείται ως ένα από τα σημαντικότερα γεωπολιτικά υποσυστήματα και ανήκει στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Ευρασίας, ένα ενιαίο γεωγραφικό συγκρότημα που αποτελείται από τις ηπείρους Ευρώπη και Ασία (Σιούσιουρας & Χρυσοχού , 2017:79) .

Η Ανατολική Μεσόγειος έχει ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά τα οποία την έχουν καταστήσει γεωπολιτικά ισχυρή και αυτά τα χαρακτηριστικά είναι (Σιούσιουρας & Χρυσοχού ,2017:82-84) :

- έχει γεωγραφική εγγύτητα και γειτνιάζει με την Μέση Ανατολή , μια ζωτικής σημασίας πετρελαιοπαραγωγική περιοχή για τις οικονομίες της Ευρώπης αλλά και όλων των βιομηχανικών κρατών. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από αναταραχές, εμφυλίους, πολέμους, ξένες επεμβάσεις και έντονη παρουσία του Ισλάμ.
- Στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου υπάρχουν δυο μεγάλα νησιά η Κύπρος και η Κρήτη, τα οποία βρίσκονται στον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ ευρωπαϊκών και αφρικανικών ακτών και τα οποία παίζουν σημαντικό ρόλο στις γραμμές συγκοινωνιών και επικοινωνίας της Μεσογείου και φιλοξενούν σημαντικές στρατιωτικές βάσεις (όπως η αμερικανική βάση της Σούδας στην Κρήτη, οι βρετανικές βάσεις στην Δεκέλεια και το Ακρωτήριο της Κύπρου , η αμερικανό-τουρκική βάση του Λευκονοίκου στα βόρεια κατεχόμενα της Κύπρου). Επομένως η Ανατολική Μεσόγειος προσφέρει δυνατότητες παρακολούθησης των τεκταινόμενων και από στρατιωτικής σκοπιάς ,και όχι μόνο, αλλά αποτελεί και ζώνη ανασχεσης των απειλών που αναπτύσσονται περιμετρικά της Ανατολικής Μεσογείου¹
- Βρίσκεται πολύ κοντά στα στενά των Δαρδανελίων και την διώρυγα του Σουέζ με αποτέλεσμα να καθίσταται δίοδος επικοινωνίας και ανεφοδιασμού της Ευρώπης με τα πετρέλαια των χωρών του Περσικού Κόλπου και τα προϊόντα της Ασίας.

Αυτά τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά έχουν προσδώσει στην Ανατολική Μεσόγειο κυρίαρχη θέση από οικονομικής, γεωπολιτικής και στρατηγικής πλευράς σε σχέση με τα υπόλοιπα επιμέρους τμήματα της Μεσογείου (Δυτική και Κεντρική)

---

¹ Φίλης Κ (13.03.2017), Η στρατηγική αξία της Ανατολικής Μεσογείου. Εφημερίδα Καθημερινή. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <http://www.kathimeri.gr/000113/article/epikairota/h-strathgikh-a3ia-ths-anatolikis-mesogeioy>

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ειδικότερα, όπως φαίνεται και από το Χάρτη Νο 1, περιλαμβάνει οκτώ (8) από τα είκοσι (20) κράτη της Μεσογείου και συγκεκριμένα την Λιβύη, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, τον Λίβανο, την Σύρια, την Κύπρο, την Τουρκία και την Ελλάδα.

Χάρτης Νο 1
Τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου

Πηγή: <https://www.dreamstime.com> (πρόσβαση 01/04/2020)

Το μεγαλύτερο σε έκταση κράτος σύμφωνα με τον Πίνακα Νο1 είναι η Λιβύη (1.760.000 Km) ενώ το μικρότερο κράτος είναι η Κύπρος (9251 Km) . Πληθυσμιακά στην Ανατολική Μεσόγειο το μεγαλύτερο κράτος είναι η Αίγυπτος (98.420.000 κάτοικοι) και το μικρότερο πληθυσμιακά κράτος είναι η Κύπρος (1.010.000 κάτοικοι στους οποίους περιλαμβάνονται και οι Τουρκοκύπριοι)

Πίνακας Νο 1
Έκταση και πληθυσμός (2018) κρατών Ανατολικής Μεσογείου

ΚΡΑΤΗ (Με αλφαβητική σειρά)	ΕΚΤΑΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	1.010.000	98.420.000
ΕΛΛΑΔΑ	131.957	10.720.000
ΙΣΡΑΗΛ	22.145	8.884.000
ΚΥΠΡΟΣ	9.251	1.170.000
ΛΙΒΑΝΟΣ	10.452	6.849.000
ΛΙΒΥΗ	1.760.000	6.679.000
ΣΥΡΙΑ	185.180	16.910.000
ΤΟΥΡΚΙΑ	783.562	80.810.000

ΠΗΓΗ : Τα στοιχεία για την έκταση και τον πληθυσμό του κάθε κράτους αναλυτικά από το el.wikipedia.org (πρόσβαση 01/04/2020)

Οι πολιτικές και οικονομικές συνθήκες των κρατών της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου παραμένουν εδώ και αρκετά χρόνια ασταθείς λόγω εσωτερικών προβλημάτων αλλά και λόγω διενέξεων και αντιπαραθέσεων μεταξύ τους αλλά και με άλλα κράτη της Μέσης Ανατολής. Τα κυριότερα προβλήματα είναι :

1. Στη Συρία ο εμφύλιος πόλεμος συνεχίζεται με την εμπλοκή πολλών κρατών και ξένων δυνάμεων όπως της Ρωσίας, της Τουρκίας, των ΗΠΑ, και άλλων χωρών - μελών του ΝΑΤΟ αλλά και χωρών της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής.
2. Η μακροχρόνια διένεξη Τουρκίας - Κύπρου με την κατοχή του βόρειου τμήματος του νησιού μετά την εισβολή της Τουρκίας στο νησί το 1974 και την ανακήρυξη της Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου το 1983, συνεχίζεται.
3. Οι σχέσεις Ελλάδας –Τουρκίας δοκιμάζονται καθημερινά, με μια σειρά αμφισβητήσεων των δικαιωμάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο από την Τουρκία, η

οποία θέλει να προβληθεί ως αναδυόμενη περιφερειακή δύναμη στην περιοχή, δημιουργώντας κατά καιρούς τετελεσμένα γεγονότα και παραβιάζοντας το Διεθνές Δίκαιο.

4. Οι εντάσεις μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστίνιων λόγω μη αναγνώρισης του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των Παλαιστίνιων από το Ισραήλ, γνωρίζουν εξάρσεις και το παλαιστινιακό ζήτημα - πρόβλημα συνεχίζει να παραμένει άλυτο.

5. Οι πολιτικές εσωτερικές αλλαγές στην Αίγυπτο μετά την «Αραβική Άνοιξη» έχουν επιφέρει αλλαγή του εξωτερικού προσανατολισμού της, όσον αφορά τις συμμαχίες με τα γειτονικά κράτη της περιοχής.

6. Ο εμφύλιος στην Λιβύη μαινεται, μετά την ανατροπή του Καντάφι, με την ανάμειξη και υποστήριξη των αντιμαχομένων πλευρών του εμφυλίου από ξένες χώρες όπως η Τουρκία, η Ρωσία αλλά και χώρες που έχουν συμφέροντα και εμπλέκονται στην διαχείριση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Λιβύης.

7. Αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της, εκδηλώνεται και από την πλευρά της Τουρκίας, η οποία οφείλεται στην άνοδο στην εξουσία του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Ταγίπ Ερντογάν το 2002. (Τζιάρρας ,2017: 135). Αυτή η αλλαγή επηρέασε με την σειρά της και τις σχέσεις με το Ισραήλ αλλά και τις σχέσεις της με άλλα κράτη της περιοχής.

Όλα αυτά τα προβλήματα έχουν επιπτώσεις στην γεωπολιτική σταθερότητα της περιοχής λόγω της πολυπλοκότητας αυτών των προβλημάτων και της στενής αλληλεπίδρασης τους . Η πολυπλοκότητα των προβλημάτων επιτάθηκε ακόμα περισσότερο με την ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου στην Κύπρο ,το Ισραήλ και την Αίγυπτο και των κερδών που θα μπορούσαν να προσπορίσουν στις οικονομίες των τριών χωρών .

Οι έρευνες στην Ανατολική Μεσόγειο ξεκίνησαν ήδη από το 1999 και ανακαλύφθηκαν αποθέματα φυσικού αερίου στα Δυτικά της Ασκελον και της Λωρίδας της Γάζας. Οι ανακαλύψεις αυτές ενέτειναν το ενδιαφέρον για περισσότερες έρευνες αφού είχε ήδη συγκεντρωθεί και σημαντική ποσότητα γεωφυσικών δεδομένων για την ευρύτερη περιοχή της Λεβαντινής που είναι μια άλλη ονομασία για την Ανατολική Μεσόγειο. (Versan 2017:42)

Η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου στο Ισραήλ, την Αίγυπτο και την Κύπρο, όπως αυτά φαίνονται στον Χάρτη Νο 2, τελικά ενίσχυσε ακόμα περισσότερο την στρατηγική αξία της Ανατολικής Μεσογείου με αποτέλεσμα να ενταθούν ακόμα περισσότερο οι αντιθέσεις των χωρών της περιοχής όπως οι σχέσεις Τουρκίας -Κύπρου και Ελλάδας αλλά ταυτόχρονα να υπάρξει σύγκλιση λόγω ταύτισης συμφερόντων μεταξύ κρατών της περιοχής, όπως η τριγωνική σχέση Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ και Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου.

πρόσθετη στρατηγική σημασία τόσο για τα κράτη της περιοχής όσο και για την ΕΕ η οποία ενδιαφέρεται να αποδεσμευτεί από το ρωσικό αέριο.

Κεφάλαιο 2: Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ενέργειας.

2.1 Οι συνθήκες της ΕΕ για την ενέργεια

2.1.1 Οι ιδρυτικές συνθήκες

Η διαδικασία ενοποίησης των ευρωπαϊκών κρατών ξεκίνησε με την προσπάθεια δημιουργίας ενιαίου οικονομικού χώρου με την πρώτη Συνθήκη η οποία ήταν αφιερωμένη στον Άνθρακα και Χάλυβα που αποτελούσαν και τα κύρια ενεργειακά προϊόντα κατά τον χρόνο υπογραφής της πρώτης Συνθήκης.

Η Συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα , γνωστή και ως ΕΚΑΧ, υπογράφηκε στις 18 Απριλίου 1951 από έξι ευρωπαϊκά κράτη : το Βέλγιο, τη Δυτική Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία. και είχε διάρκεια ζωής πενήντα (50) χρόνια οπότε και έληξε στις 23 Ιουλίου 1952. Σκοπός της ήταν να θέσει κανόνες όσον αφορά την παραγωγή και εμπορία του άνθρακα και του χάλυβα αφού άλλωστε ο άνθρακας στις αρχές της δεκαετίας του 50 ήταν άφθονος και φθηνός και κάλυπτε περίπου το 65% των ενεργειακών αναγκών των έξι συμμετεχόντων στην Συνθήκη κρατών μελών (Μούσης ,2015:428)

Λίγο αργότερα ιδρύθηκε με την Συνθήκη της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 1957 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας γνωστή και ως ΕΚΑΕ ή ΕΥΡΑΤΟΜ που σκοπός της ήταν η δημιουργία μιας κοινής αγοράς ατομικής ενέργειας αφού τα κράτη μέλη με την ανάπτυξη της παραγωγής της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς, μπορούσαν να καλύψουν τις ενεργειακές τους ανάγκες και το πλεόνασμα να εξάγεται εκτός της Ένωσης με διαδικασίες που θα βρίσκονταν υπό κοινή εποπτεία.²

Ωστόσο η κοινοτική παρέμβαση στον τομέα της ενέργειας τα επόμενα χρόνια εκδηλώθηκε χωρίς την ύπαρξη νομικής βάσης στις Συνθήκες αφού η Συνθήκη της ΕΟΚ δεν πρόβλεψε τον τρόπο παρέμβασης στον τομέα της ενέργειας ούτε και έγινε παραχώρηση αρμοδιοτήτων των κρατών μελών εκτός από αυτές που προβλέπονταν στις συνθήκες ΕΚΑΧ

---

² [tps://www.europal.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/euratom-treaty](https://www.europal.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/euratom-treaty)

και ΕΚΑΕ και αφορούσαν τον άνθρακα ,τον χάλυβα και την πυρηνική ενεργεία για ειρηνικούς σκοπούς.

Βαθμιαία ο άνθρακας και ο χάλυβας έκαψαν να αποτελούν τα κύρια ενεργειακά προϊόντα αφού υποσκελίστηκαν από το πετρέλαιο .

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973/1974 εξαιτίας της απότομης αύξησης της τιμής του πετρελαίου (Αγγελόπουλος, 1977: 19) στάθηκε κομβικό σημείο στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ αλλά και όλων των χωρών σε παγκόσμιο επίπεδο διότι ανέδειξε τις αδυναμίες της ασκούμενης από όλους ενεργειακής πολιτικής, ως αποτέλεσμα της εξάρτησης των κρατών μελών από συγκεκριμένες εξωτερικές πηγές ενέργειας (αραβικές χώρες της μέσης ανατολής).

Με την συνθήκη του Μάαστρχτ εισάγεται για πρώτη φορά διάταξη με την οποία τίθεται ως στόχος ης Ευρωπαϊκής Κοινότητας η λήψη μέτρων στον τομέα της ενέργειας ενώ προστίθεται και διατάξεις σχετικά με τα διευρωπαϊκά δίκτυα και την προστασία του περιβάλλοντος σε συνάρτηση με την ενέργεια (Κουλουρης,2019: 67)

2.1.2 Η συνθήκη της Λισαβόνας

Για πρώτη φορά καθιερώνεται μια νομική βάση για την πολιτική της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας με το άρθρο 194 της Συνθήκης της Λισαβόνας για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο οποίο καθορίζονται οι στόχοι της πολιτικής στον τομέα της ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η διαδικασία λήψης των αποφάσεων και ειδικά θέματα που αφορούν περιορισμούς και ειδικές ρυθμίσεις.

Ειδικότερα ως στόχοι της ευρωπαϊκής πολιτικής τίθενται:

- α) η διασφάλιση της λειτουργίας της αγοράς ενέργειας,
- β) η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της Ένωσης,
- γ) η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας και της εξοικονόμησης ενέργειας καθώς και η ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και
- δ) η προώθηση της διασύνδεσης των ενεργειακών δικτύων.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων προβλέπεται οι αποφάσεις να λαμβάνονται κατά κανόνα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Ταυτόχρονα ορίζεται ότι «τα μέτρα αυτά δεν επηρεάζουν το δικαίωμα κράτους μέλους να καθορίζει τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών του πόρων και την επιλογή του μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών» (άρθρο 194 παρ.2) Τα κράτη μέλη δεν προχώρησαν σε μια «κοινοτικοποίηση» του τομέα της ενέργειας, όπως επεδίωκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και δεν της ανέθεσαν πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα στον τομέα της εξωτερικής ενεργειακής ασφάλειας. (Στεργίου, 2017:4) Η κατοχύρωση του δικαιώματος των κρατών μελών να καθορίζουν τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών τους πόρων αποδίδεται σε εκείνες τις χώρες μέλη της ΕΕ που διέθεταν ενεργειακά αποθέματα όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Δανία και η Ολλανδία (Φαραντουρης, 2016:409).

Ο τομέας της ενέργειας εντάχθηκε έτσι στις λεγόμενες συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης σύμφωνα με το άρθρο 4 ΣΛΕΕ όπως το περιβάλλον, οι μεταφορές, η εσωτερική αγορά και τα διευρωπαϊκά δίκτυα. Στο άρθρο 2 της Συνθήκης ορίζεται ότι τα κράτη μέλη ασκούν τις συντρέχουσες αρμοδιότητες κατά το μέτρο που η Ένωση δεν έχει ασκήσει τη δική της αρμοδιότητα και το σχετικό πρωτόκολλο που προσαρτήθηκε στην Συνθήκη προβλέπει ότι όταν η Ένωση αναλαμβάνει δράση σε συγκεκριμένο τομέα, το πεδίο άσκησης αυτής της

αρμοδιότητας καλύπτει μόνον τα στοιχεία που διέπονται από την εν λόγω πράξη της Ένωσης και συνεχώς δεν καλύπτει ολόκληρο τον τομέα. (Φαραντούρης ,2016:408)

Για την εναρμόνιση και την απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας εγκρίθηκαν τρεις κανονιστικές δέσμες μέτρων μεταξύ των ετών 1996 2009 που αφορούσαν την αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας και την αγορά του φυσικού αερίου.(Κουλουρης,2019:69)

Παράλληλα μετά την κρίση του 1973 εντείνεται η προσπάθεια διεθνούς συνεργασίας με την δημιουργία του Διεθνή Οργανισμού Ενέργειας στις 15 Νοεμβρίου 1974.

Στις 17 Δεκεμβρίου 1991 στη Χάγη υπογράφεται Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας ο οποίος καθορίζει τις αρχές ,τους στόχους και τα μέσα τη συνεργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο στο ενεργειακό τομέα. Η συνθήκη υπογράφηκε από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Ιαπωνία. Η εφαρμογή του Χάρτη προβλέπεται από την Συνθήκη για τον Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Χάρτη η οποία υπογράφηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1994 στην Λισαβόνα.

Στις 25 Οκτωβρίου 2005 η ΕΕ και οκτώ κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Αλβανία, Βουλγαρία , Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, ΠΓΔΜ, Μαυροβούνιο, Ρουμανία, Σερβία και Κοσσυφοπέδιο υπέγραψαν την Συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας που στόχος της αποτέλεσε η δημιουργία ενός νομικού πλαισίου για την ενιαία ενεργειακή αγορά. (Νούσης 2015:429-431)

Στις 30 Νοεμβρίου 2016 η Επιτροπή πρότεινε τη δέσμη μέτρων με τίτλο «Καθαρή ενέργεια για τους ευρωπαίους». Η δέσμη περιελάμβανε οκτώ νομοθετικές προτάσεις που καλύπτουν μεταξύ άλλων την ενεργειακή απόδοση, τις ενεργειακές επιδόσεις των κτιρίων και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας³.

---

³ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/68>.

2.2 Ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας και η κρίση της Ουκρανίας.

Στα τέλη της δεκαετίας του 2000 το ρωσικό αέριο προωθούνταν στις χώρες μέλη της ΕΕ μέσω δυο αγωγών. Ο κύριος αγωγός ήταν ο Druzhba μέσω του οποίου προωθούνταν και το μεγαλύτερο μέρος του ρωσικού φυσικού αερίου, περίπου 125 bcm, και ο μικρότερος αγωγός Yammal-Europe μέσω του οποίου προωθούνταν περίπου 20 bcm.(Προέδρου 2014:2)

Χάρτης Νο 3

Πηγή : <https://www.oilandgas360.com> (πρόσβαση 01/04/20)

Ο πρώτος αγωγός, ο Druzhba, ο οποίος κατασκευάστηκε κατά την σοβιετική περίοδο, ξεκινούσε ,όπως φαίνεται από τον Χάρτη Νο 3 , από την Ρωσία και μέσω Λευκορωσίας ,

Ουκρανίας με διακλαδώσεις τροφοδοτούσε με φυσικό αέριο την Ρουμανία, την Βουλγαρία, την Σλοβακία, την Τσεχία, την Αυστρία , την Ιταλία και κατέληγε στην Γερμανία.

Χάρτης Νο 4

Ο αγωγός Yamal-Europe

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Yamal-Europe_pipeline (πρόσβαση 01/04/20)

Ο δεύτερος αγωγός Yamal-Europe ξεκινούσε από την Ρωσία και μέσω της Λευκορωσίας και την Πολωνία προωθούσε το φυσικό αέριο στην Γερμανία. Όπως φαίνεται από τον Χάρτη Νο 3 , η Ουκρανία έπαιξε κεντρικό ρόλο στον μεγαλύτερο από άποψη χωρητικότητας αγωγό Druzhba.

Την περίοδο αυτή, το εμπόριο ενέργειας μεταξύ της Δύσης και της ΕΣΣΔ κυλάει ομαλά επιβεβαιώνοντας το κλασικό φιλελεύθερο επιχείρημα ότι το εμπόριο ενεργείας μπορεί να

επιηρεάσει θετικά το γεωπολιτικό περιβάλλον και να έχει ειρηνικές επιπτώσεις, και να υποβαθμίζονται οι διαφορές. (Προέδρου 2012:18)

Τα προβλήματα ξεκίνησαν μετά την πορτοκαλί επανάσταση με σειρά διαμαρτυριών από τα τέλη Νοεμβρίου 2004 ως τον Ιανουάριο του 2005 από τους οπαδούς του Βικτωρ Γιουσένκο στην Ουκρανία, ο οποίος είχε χάσει τις επαναληπτικές προεδρικές εκλογές της 21^{ης} Νοεμβρίου 2004 από τον Βίκτωρ Γαιννούκοβιτς. Στις 26 Δεκεμβρίου 2004 ακυρώθηκαν οι εκλογές από το ανώτατο Δικαστήριο της Ουκρανίας και διατάχθηκε επαναληπτική ψηφοφορία. Οι δεύτερες επαναληπτικές εκλογές ανέδειξαν στην ηγεσία της Ουκρανίας τον Γιουσένκο οπότε και με την ανάληψη των καθηκόντων του στις 23 Ιανουαρίου 2005 η πορτοκαλί επανάσταση έλαβε τέλος. (Μανδαμαδιώτου 2015: 1-2)

Η ανάδειξη φιλοδυτικής κυβέρνησης στην Ουκρανία επηρέασε άμεσα τις σχέσεις της με την Ρωσία. Η ανοχή που επέδειξε η Ρωσία στο συσσωρευμένο χρέος της Ουκρανίας καθώς και η παροχή φθηνού φυσικού αερίου προς την Ουκρανία τερματίστηκαν και επακολούθησαν οι ενεργειακές κρίσεις του 2006 και του 2009. (Προέδρου 2014:2)

Η κρίση στις σχέσεις Ρωσίας Ουκρανίας επαναλήφθηκε εξαιτίας άλλου γεγονότος στις 16 Μαρτίου 2016 όταν η ηγεσία της Κριμαίας περιοχή της Ουκρανίας η οποία διατελούσε υπό καθεστώς αυτόνομης δημοκρατίας από το 1992, ανακοίνωσε την διεξαγωγή δημοψηφίσματος με το ερώτημα εάν πρέπει να ενταχθεί η περιοχή της Κριμαίας στην Ρωσική Ομοσπονδία. Σημειωτέον ότι η Κριμαία είχε παραχωρηθεί το 1954 ως δώρο από την πρώην ΕΣΣΔ στην Ουκρανική Δημοκρατία και όταν το 1991 η Ουκρανία ανεξαρτητοποιήθηκε συμπαρέσυρε και την Κριμαία η οποία ήταν υπό τον έλεγχο της. Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος το οποίο καταδικάστηκε από την Ουκρανική κυβέρνηση και την διεθνή κοινότητα ως παράνομο, έδειξε ότι η πλειοψηφία των ψηφοφόρων με ποσοστό 97% περίπου, συμφωνούσε με την προσάρτηση της Κριμαίας. Αν και το δημοψήφισμα ήταν σύμφωνο με το Διεθνές Δίκαιο, η Δύση αρνήθηκε να αναγνωρίσει την νομιμότητα της επανένωσης της Κριμαίας με την Ρωσία. (Μανδαμαδιώτου 2015: 4)

Ένα ακόμα γεγονός που βάρυνε τις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας ήταν η κατάρριψη ενός μαλαισιανού αεροπλάνου τον Ιούλιο του 2014 από αυτονομιστές φιλορώσους αντάρτες πάνω από την Ουκρανία, με αποτέλεσμα να ευθυγραμμιστούν πλέον οι Ευρωπαίοι με τους Αμερικανούς στην επιβολή κυρώσεων παρά τις αρχικές αντιρρήσεις τους λόγω οικονομικού κόστους. (Μανδαμαδιώτου 2015: 1-2)

Το αποτέλεσμα αυτής της νέας κρίσης στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας ήταν η ΕΕ να επιβάλλει σταδιακά προοριστικά μέτρα και κυρώσεις που λαμβάνουν διάφορες μορφές σε βάρος τη Ρωσίας όπως ο τερματισμός προσχώρησης της Ρωσίας στον ΟΟΣΑ και τον Διεθνή Οργανισμό Ενεργείας, η αναστολή τακτικών διμερών συνόδων κορυφής ΕΕ- Ρωσίας, η απαγόρευση πρόσβασης της Ρωσίας σε ευαίσθητες τεχνολογίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για έρευνα και παραγωγή πετρελαίου, ο περιορισμός στη πρόσβαση ρωσικών τραπεζών σε κεφαλαιαγορές, απαγόρευση εξαγωγής ορισμένων προϊόντων και τεχνολογιών κ.α.

Η διατάραξη των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας είχε τεράστιες επιπτώσεις στις ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας με αποτέλεσμα το ζήτημα της ενεργειακής τροφοδοσίας της ΕΕ να γίνεται κυρίαρχο στην πολιτική των χωρών της ΕΕ οι οποίες ξεκίνησαν να αναζητούν νέους τροφοδότες αλλά και άλλους διαδρόμους παροχής φυσικού αερίου. Έτσι ξεκινά και η συζήτηση για την αναγκαιότητα ενός Νότιου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου ο οποίος όμως έχει τελείως διαφορετικό περιεχόμενο για το κάθε κράτος μέλος της ΕΕ ανάλογα με τα συμφέροντα του, αλλά και άλλο περιεχόμενο για την Ρωσία.

2.3 Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας της ευρωπαϊκής ένωσης

Η ενεργειακή ασφάλεια είναι ένας νέος ορος διότι παλιότερα αποτελούσε πτυχή της στρατιωτικής ασφάλειας. Επιπλέον δεν αποτελεί μια έννοια στατική αλλά το περιεχόμενο της εξελίσσεται ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες σε πολιτικό ,οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο.

Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας (energy security) έχει απασχολήσει ήδη από την δεκαετία του 1970 τα ευρωπαϊκά κράτη, με την κρίση του πετρελαίου, που αποτελούσε και το κύριο καύσιμο.

Η νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε από την αύξηση της τιμής του πετρελαίου αποτελούσε για τις βιομηχανικές χώρες μια από τις πιο σημαντικές προκλήσεις που αντιμετώπιζαν . Σε έκθεση του ΟΟΣΑ του 1975 που αναφέρονταν στα πιθανά σενάρια αντιμετώπισης του ενεργειακού προβλήματος, διατυπώθηκε η εκτίμηση ότι η μείωση της αναλογίας του πετρελαίου στην κάλυψη των ενεργειακών αναγκών, θα αντικατασταθεί από την αύξηση της πυρηνικής ενεργείας, η συμβολή της οποίας προβλέπονταν ότι θα ήταν κατά το 1980 σε 9,8 % των ενεργειακών αναγκών και 16,2 κατά το 1985.

Οι προβλέψεις αυτές όμως, ανέφερε η έκθεση, θα εξαρτιόνταν από την οικονομία σε ενέργεια ,την οικονομική ανάρρωση και την δυνατότητα εκμετάλλευσης των εθνικών πόρων κάθε βιομηχανικής χώρας. .(Αγγελόπουλος , 1977: Σελ.89)

Επομένως το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας και της επίλυσης του, εντοπίζονταν την δεκαετία του 70 στα παρακάτω ζητήματα:

- στην οικονομία στην ενέργεια (με σύγχρονους όρους: εξοικονόμηση ενέργειας)
- στην αντικατάσταση του ενεργειακού προϊόντος και στην αναζήτηση νέου καυσίμου (με σύγχρονους όρους :εξεύρεση και ανάπτυξη νέων μορφών ενεργείας όπως οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην οποία περιλαμβάνονται η αιολική ενέργεια , η ηλιακή ενέργεια, η γεωθερμική ενέργεια κ.α)
- και στην ανάπτυξη και εκμετάλλευση εθνικών πόρων

Σήμερα ως ενεργειακή ασφάλεια ή ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας, και χρησιμοποιείται από πολλούς μελετητές (Στεργίου,2017Α:322) μπορεί να ορισθεί η απρόσκοπτη εισαγωγή και εξαγωγή των ενεργειακών πόρων σε ικανές ποσότητες και σταθερές τιμές στην τρέχουσα περίοδο

αλλά και μακροπρόθεσμα χωρίς διαταραχές που ενδεχομένως να βλάψουν τομείς της δραστηριότητας ενός κράτους. (Κοτταρη,2015:Σελ.39-40\).

Οι βασικές αρχές της ενεργειακής ασφάλειας είναι τέσσερις (4) ((Κοτταρη,2015:45-47) και συγκεκριμένα :

1 .Διαθεσιμότητα

η οποία αποτελεί την βασική προϋπόθεση της ενεργειακής ασφάλειας και συνίσταται στην δυνατότητα των καταναλωτών (κράτη και ιδιώτες) να χρησιμοποιούν την απαραίτητη ποσότητα ενέργειας για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους.

2. Αξιοπιστία

Η αξιοπιστία ως αρχή της ενεργειακής ασφάλειας συνίσταται στην προστασία των ενεργειακών δραστηριοτήτων από ενδεχόμενες διακοπές που μπορεί να οφείλονται σε διαφόρους λόγους.

3. Προσιτότητα

Η αρχή της Προσιτότητας συνδέεται με οικονομικά στοιχεία και κυρίως με την τιμολόγηση των ενεργειακών προϊόντων. Εάν τα ενεργειακά προϊόντα είναι δυσπρόσιτα στα φτωχότερα στρώματα μιας κοινωνίας, τότε μπορούμε να οδηγηθούμε στην λεγόμενη ενεργειακή φτώχεια.

4. Περιβαλλοντική βιωσιμότητα

είναι μια σύγχρονη αρχή της ενεργειακής ασφάλειας και αφορά τις συνέπειες που ενδεχομένως να προκύψουν στο περιβάλλον από την εκμετάλλευση των πηγών ενέργειας η και την χρήση μιας ορισμένης μορφής ενέργειας.

Οι θεωρητικές σχολές σκέψης (Στεργίου 2017B:1) σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια είναι δυο :

-Η ρεαλιστική σχολή σκέψης

-Και η φιλελεύθερη σχολή σκέψης..

Η ρεαλιστική σχολή αντιμετωπίζει την ενέργεια με όρους πολωτικού ανταγωνισμού και πολιτικής ισχύος ενώ η φιλελεύθερη σχολή σκέψης θεωρεί ότι η ενέργεια αποτελεί μέσο αλληλεξάρτησης των οικονομιών και των αγορών και μπορεί να χρησιμοποιηθεί προς όφελος των συμμετεχόντων ενώ θεωρεί ότι οι μηχανισμοί της αγοράς και οι διεθνείς οργανισμοί είναι αυτοί που διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία και την διαφάνεια των ενεργειακών αγορών με βάση τις αρχές καλής διακυβέρνησης.

Ωστόσο η ενεργειακή ασφάλεια μπορεί να απειληθεί και να αντιμετωπίσει κινδύνους που μπορούν να προέρθουν από πολλούς παράγοντες οι κυριότεροι ⁴ εκ των οποίων είναι :

- πολιτικοί παράγοντες στους οποίους περιλαμβάνεται η πολιτική σταθερότητα και η έλλειψη συγκρούσεων και αναταραχών σε μια περιοχή ώστε να διαταραχτεί ο ομαλός εφοδιασμός. Η περιοχή της Μέσης Ανατολής είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα σε αυτήν την κατηγορία παραγόντων, που μπορούν να απειλήσουν την ενεργειακή ασφάλεια των χωρών που εξαρτώνται από τα παραγόμενα ενεργειακά προϊόντα στην περιοχή όπου επικρατούν πόλεμοι, τρομοκρατικές ενέργειες και συχνές πολιτικές ανατροπές .
- οικονομικοί παράγοντες στους οποίους περιλαμβάνεται η ενδεχόμενη αύξηση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων. Για παράδειγμα η μείωση της παραγωγής πετρελαίου μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση τιμών με αποτέλεσμα την επιβάρυνση μιας οικονομίας .
- περιορισμοί στις εξαγωγές η οποιοδήποτε εμπάργκο που μπορεί να προκύψει σαν αποτέλεσμα διεθνών κυρώσεων κατά μιας χώρας. Παράδειγμα σε αυτήν την κατηγορία παραγόντων που απειλούν την ενεργειακή ασφάλεια ενός κράτους , αποτελεί η περίπτωση της Ροδεσίας όταν το 1965 ανακήρυξε την ανεξαρτησία της από τη Μεγάλη Βρετανία και της επιβλήθηκε μεταξύ άλλων και εμπάργκο στο πετρέλαιο, ενώ παράδειγμα περιορισμού των εξαγωγών αποτελεί η πετρελαϊκή κρίση του 1973 όταν οι χώρες του ΟΠΕΚ περιόρισαν τις εξαγωγές με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι τιμές πετρελαίου.

Στην ΕΕ ένα μεγάλο ποσοστό της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας προέρχεται από τρίτες χώρες. Οι εισαγωγές αργού πετρελαίου για την κάλυψη των αναγκών των χωρών της ΕΕ ανέρχονται σε περισσότερο από 90% ενώ οι εισαγωγές φυσικού αερίου ανέρχονται σε ποσοστό 66 %. (Dudin,Frolova,Sidorenko,Pogrebinskaya & Nikishina,2017: Σελ.294).

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2 η ενεργειακή εξάρτηση των χωρών της ΕΕ το 2018 από τις εισαγωγές κυμαίνεται από 24,28% (Ρουμανία) έως 95,08% (Μάλτα) ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 55,68% .Σημειωτέον ότι από τον Πίνακα 2 προκύπτει ότι μια ομάδα τριών χωρών (Μάλτα,, Λουξεμβούργο, Κύπρος) εξαρτώνται πάνω από 90% από τις εισαγωγές για την κάλυψη των ενεργειακών τους αναγκών .Μια άλλη ομάδα δέκα (10) χωρών έχει χαμηλό ποσοστό εξάρτησης (κάτω του 50%),ενώ στην πλειοψηφία των χωρών της ΕΕ , σε δέκα πέντε (15) χώρες, το ποσοστό εξάρτησης κυμαίνεται από 50-90% .

---

⁴ Βιδακης Ι.& Βαλτος Γ.(χχ), Ενεργειακή Ασφάλεια & Ελλάδα ,ειδική έκδοση του περιοδικού: άμυνα & τεχνολογία, σελ 37

Πίνακας 2
Ενεργειακή εξάρτηση (%) των χωρών της ΕΕ-28 (2018)

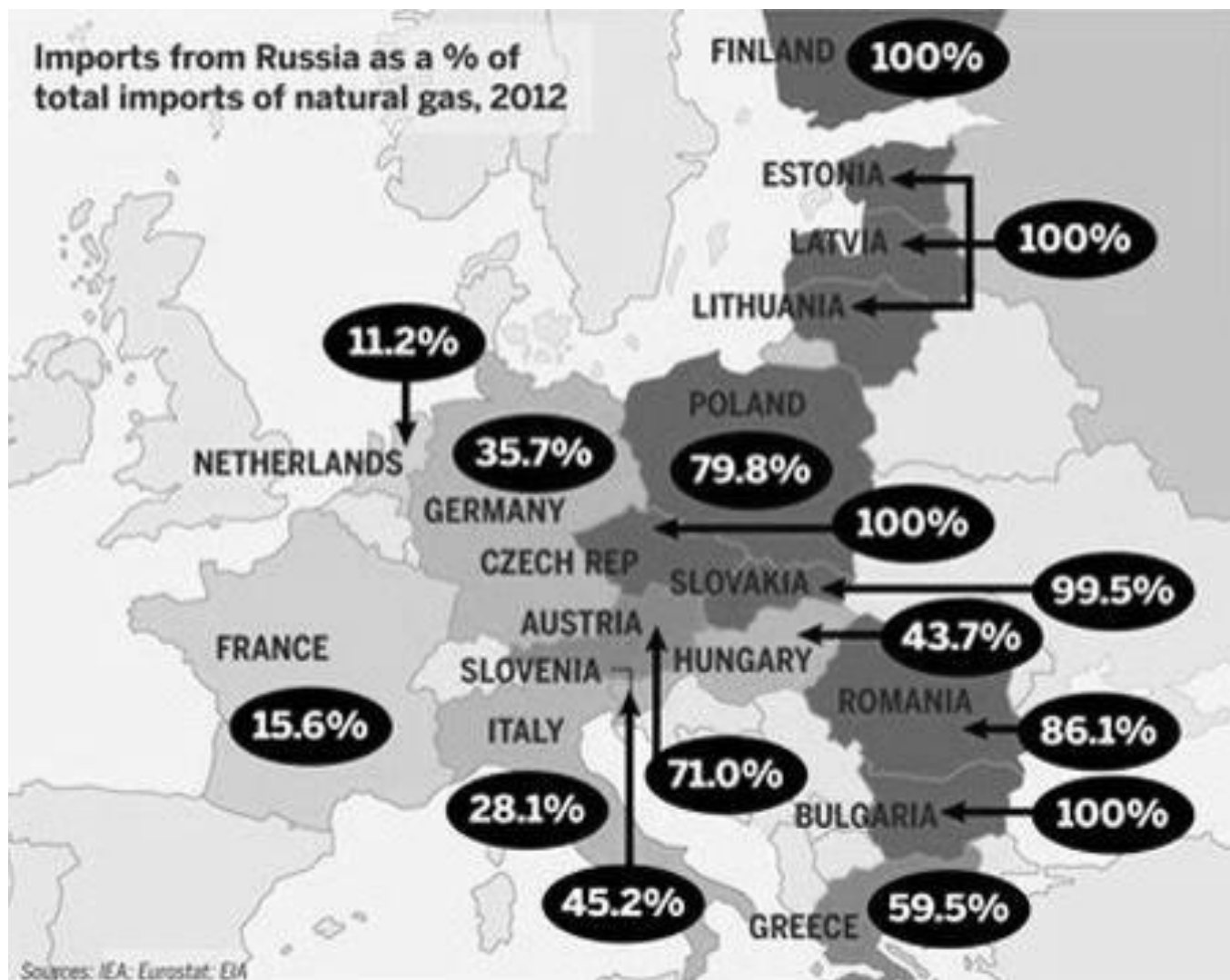
1.ΑΥΣΤΡΙΑ	64,25	15.ΛΕΤΟΝΙΑ	44,31
2.ΒΕΛΓΙΟ	82,31	16.ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	74,28
3.ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	36,37	17.ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	95,08
4. ΓΑΛΛΙΑ	46,58	18.ΜΑΛΤΑ	96,46
5. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	63,57	19.ΟΛΛΑΝΔΙΑ	59,67
6.ΔΑΝΙΑ	23,67	20.ΟΥΓΓΑΡΙΑ	58,06
7.ΕΛΛΑΔΑ	70,66	21.ΠΟΛΩΝΙΑ	44,80
8.ΕΣΘΟΝΙΑ	73,29	22.ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	75,62
9.ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	35,44	23.ΡΟΥΜΑΝΙΑ	24,28
10.ΙΡΛΑΝΔΙΑ	67,43	24.ΣΛΟΒΑΚΙΑ	51,30
11.ΙΣΠΑΝΙΑ	73,29	25.ΣΛΟΒΕΝΙΑ	63,67
12.ΙΤΑΛΙΑ	76,33	26.ΣΟΥΗΔΙΑ	29,19
13.ΚΡΟΑΤΙΑ	52,70	27.ΤΣΕΧΙΑ	36,74
14.ΚΥΠΡΟΣ	92,49	28.ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	44,88
ΕΕ-28	55,68		

ΠΗΓΗ: Eurostat_Table_t2020_rd320PDFDesc_623d4ca6-1ba3-45c2-869e-520bbc9d86a5
(πρόσβαση 01/04/20)

Στο ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ, το μεγαλύτερο πρόβλημα όπως απέδειξε και η κρίση της Ουκρανίας, είναι ότι η Ρωσία, εδώ και δεκαετίες, είναι ο κύριος προμηθευτής των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε φυσικό αέριο.

Σύμφωνα με το Χάρτη Νο 5 το 2012 αρκετές χώρες της ΕΕ εξαρτιόταν 100% από τις εισαγωγές ρωσικού αερίου όπως η Φινλανδία, η Τσεχία, η Σλοβακία, η Λιθουανία, η Εσθονία, η Βουλγαρία, ενώ υψηλό δείκτη εξάρτησης (πάνω από 50%) είχαν η Πολωνία, η Ρουμανία ,η Ελλάδα και η Πολωνία.

Χάρτης Νο 5
Εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο

ΠΗΓΗ: <https://www.iefimerida.gr/news/169608> (πρόσβαση 01/04/20)

Το ποσοστό εξάρτησης από τη Ρωσία είναι χαμηλότερο σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια και συγκεκριμένα:

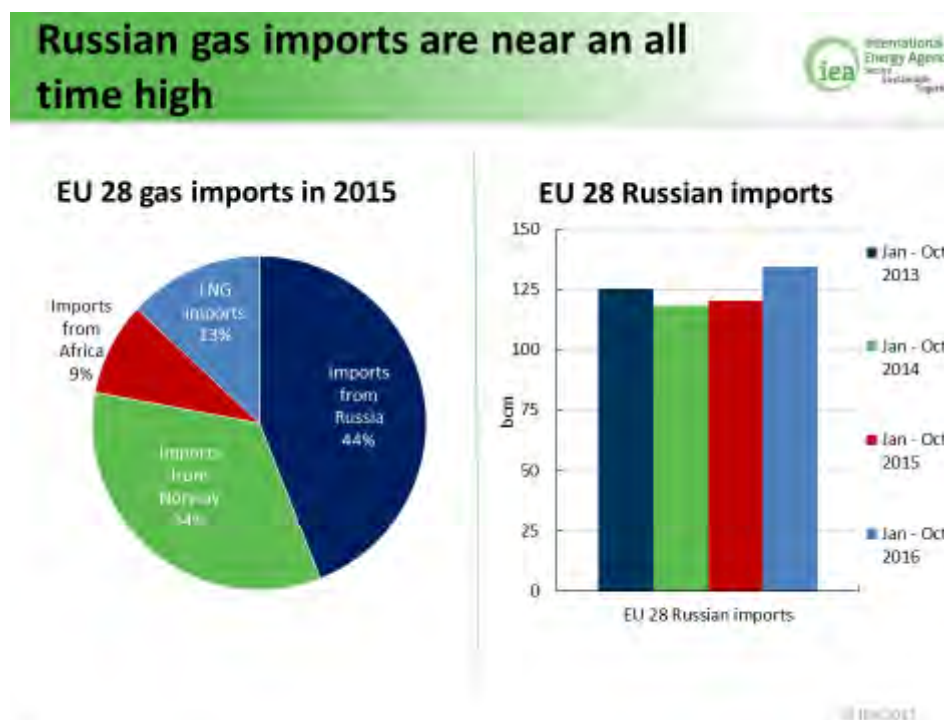
- το 1990 το ποσοστό εξάρτησης από το ρωσικό αέριο ήταν 75%

- το 2008 αυτό που ποσοστό μειώθηκε⁵ σε 53,8 % διότι εμφανίστηκαν και άλλοι προμηθευτές στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά όπως η Αλγερία, η Νορβηγία, το Κατάρ κ.α

-το 2015 το ποσοστό εξάρτησης από το ρωσικό αέριο μειώθηκε ακόμα περισσότερο σε 44 %, ενώ βλέπουμε στο Σχήμα No 1 ότι ένα μέρος των αναγκών(13%) καλύπτεται από τις εισαγωγές LNG (υγροποιημένο αέριο)

Σχήμα No 1

Οι εισαγωγές φυσικού αερίου στην ΕΕ (28) το 2015

Πηγή : Eurostat_Table_t2020_rd320PDFDesc_623d4ca6-1ba3-45c2-869e-520bbc9d86a5
(πρόσβαση 01/04/20)

Ένα ακόμα επίσης πρόβλημα της ενεργειακής ασφάλειας αποτελούν οι διαφορετικές προτεραιότητες των μεμονωμένων κρατών –μελών των διαφόρων περιφερειών της ΕΕ. (Stang 2017:6-8. Για παράδειγμα οι χώρες της Βαλτικής Θάλασσας (Εσθονία, Φινλανδία, Λετονία, Λιθουανία , Πολωνία και Σουηδία είναι ένα ετερογενές μείγμα κρατών από άποψη ενεργειακή και αποσυνδεδεμένα μεταξύ τους. Στην περιφέρεια αυτή τρία κράτη , η Σουηδία, η Φινλανδία και η Λετονία περιλαμβάνονται μεταξύ των χωρών με τα υψηλότερα ποσοστά

⁵ Βλ. Πίνακα με στοιχεία ενεργειακή εξαρτησης στην ΕΕ στο Βιδακης Ι.& Βαλτος Γ.(χχ), Ενεργειακή Ασφάλεια & Ελλάδα ,ειδική έκδοση του περιοδικού: άμυνα & τεχνολογία, σελ 55

ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης (Αυστρία, Τσεχία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Κροατία και Σλοβενία) έχουν το χαρακτηριστικό τη υπερβολικής δέσμευσης από τις εισαγωγές ρώσικου φυσικού αερίου για αυτό και γίνονται προσπάθειες για την βελτίωση των υποδομών φυσικού αερίου προκειμένου να γίνει εισαγωγή φυσικού αερίου από πιο απομακρυσμένες πηγές συμπεριλαμβανομένης της Νορβηγίας και την εισαγωγή Υγροποιημένου φυσικού αερίου.

Στον νότο (Γαλλία ,Ελλάδα, Ιταλία, Μάλτα Πορτογαλία και Ισπανία) υπάρχουν χώρες που εξαρτώνται από το φυσικό αέριο (Ιταλία), χώρες που εξαρτώνται ακόμα υπερβολικά από τον άνθρακα (Ελλάδα) ενώ η Γαλλία είναι η χώρα που ένα μεγάλο μέρος των ενεργειακών της αναγκών καλύπτεται από την χρήση πυρηνικής ενέργειας. Η περιφέρεια με τις πιο διασυνδεδεμένες αγορές ενέργειας είναι η περιφέρεια της Βόρειας Θάλασσας στην οποία περιλαμβάνονται τα κράτη με τις πλέον ανεπτυγμένες οικονομίες (Γερμανία , Βέλγιο, Ολλανδία, Δανία, Λουξεμβούργο και Ηνωμένο Βασίλειο). Στην περιφέρεια αυτή βρίσκονται οι χώρες-παραγωγοί της ΕΕ αλλά με φθίνουσα πορεία στην παραγωγή τους οπότε και σ αυτήν την περιφέρεια αυξάνεται η εξάρτηση από τις εισαγωγές. Θεωρείται η παροχή της ΕΕ πιο ασφαλή ενεργειακά.. Η νοτιοανατολική Ευρώπη τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει κεντρικό ρόλο στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ λόγω του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου που παρακάμπτει την Ρωσία.

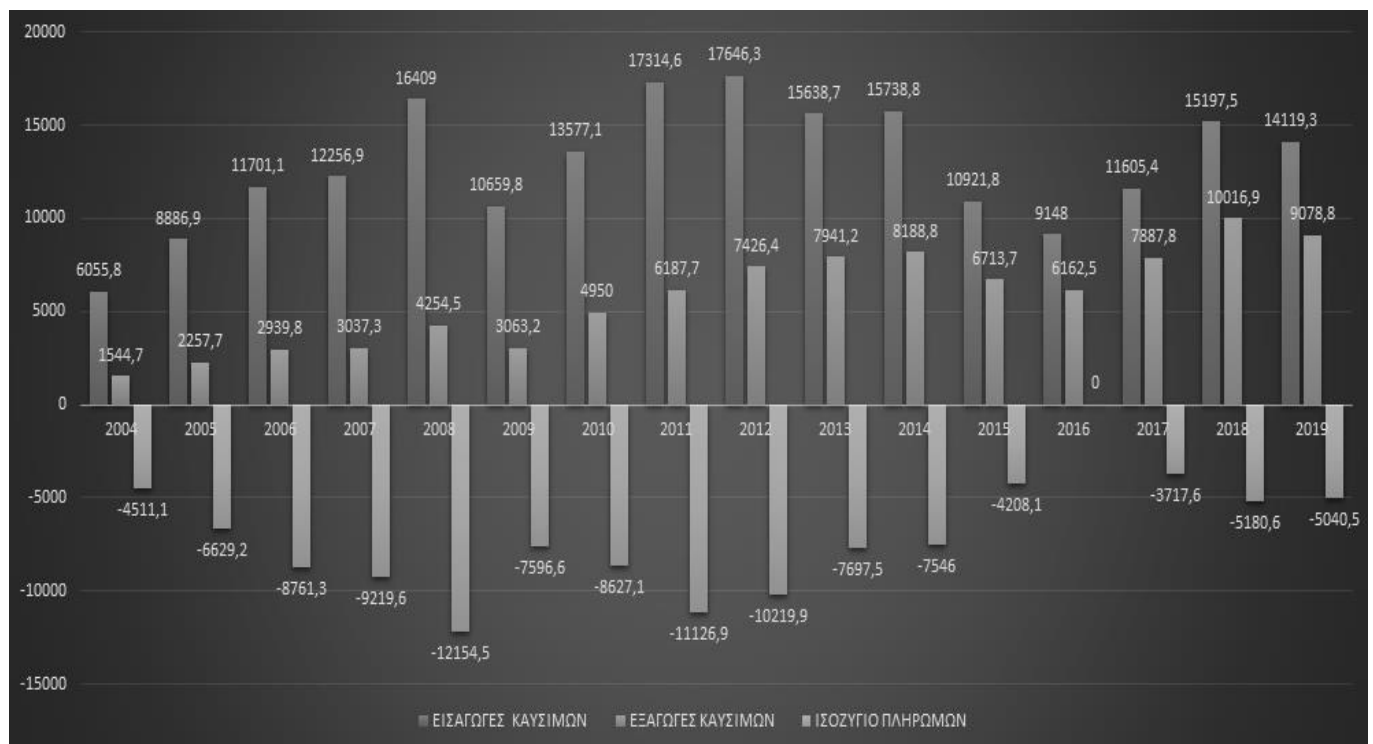
Η περιγραφόμενη κατάσταση ώθησε την ΕΕ να προσπαθήσει να αντιμετωπίσει την ενεργειακή ασφάλεια με την υιοθέτηση του «Χάρτη πορείας για την ενέργεια έως το 2050» δίνοντας έμφαση στην ενεργειακή απόδοση .στην ανάπτυξη των ΑΠΕ, για την αύξηση του μεριδίου της ανανεώσιμης ενέργειας και στην διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας.

Κεφάλαιο 3 -Η ενεργειακή ταυτότητα και το δίκτυο αγωγών στην Ελλάδα.

3.1 Η ενεργειακή ταυτότητα της Ελλάδας

Η Ελλάδα είναι μια χώρα της ΕΕ η οποία τα τελευταία δέκα χρόνια, βρίσκεται στην βαθύτερη κρίση από την εποχή του εμφυλίου πολέμου έχοντας συσσωρεύσει χρέη 320 δις ευρώ τα οποία αντιστοιχούν στο 180% του ΑΕΠ της (Καζάκος, Λιαργκόβας, Ρεπούσης, 2016: 25) .

Σχήμα Νο 2
Ισοζύγιο καυσίμων 2004--2019

(σε εκατ. ευρώ)

ΠΗΓΗ : Εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 2004-2019

(Επεξεργασία στοιχείων δική μου).

Σύμφωνα με το Σχήμα Νο 2, τα τελευταία 16 χρόνια από το 2004 έως και το 2019 το ισοζύγιο καυσίμων είναι ελλειμματικό συνολικά κατά 115 δις ευρώ περίπου, που αντιστοιχεί στο 35% του εξωτερικού χρέους.

Η ύπαρξη αυτού του τεράστιου χρέους οφείλεται εν μέρει και στην ενεργειακή εξάρτηση της. Επί δεκαετίες η Ελλάδα είναι αναγκασμένη να εισάγει καύσιμα με αποτέλεσμα το ισοζύγιο καυσίμων, το οποίο αποτελεί μέρος του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας, να είναι ελλειμματικό.

Αυτό το ελλειμματικό ισοζύγιο καυσίμων οφείλεται κυρίως στο ότι η Ελλάδα είναι μια φτωχή ενεργειακά χώρα. Το 2015 η Ελλάδα παρήγαγε μόλις 0,19 εκατ. τόνους (Mt) αργού πετρελαίου το οποίο προήρθε από το κοίτασμα του Πρίνου στην Θάσο, ενώ η κατανάλωση ήταν 11,0 εκατ. τόνους (Mt). Οι κύριες χώρες –προμηθευτές του αργού πετρελαίου στην Ελλάδα είναι το Ιράκ, το Καζακστάν και το Ιράν ενώ μικρότερες ποσότητες προμηθεύθηκε και από την Αίγυπτο, την Λιβύη, την Ρωσία, την Σαουδική Αραβία, την Κολομβία και το Ηνωμένο Βασίλειο.⁶

Όσον αφορά το φυσικό αέριο η Ελλάδα το 2016 παρήγαγε 0,009 δις κυβικά μέτρα (bcm) φυσικού αερίου ενώ η κατανάλωση ήταν 4,1 δις κυβικά μέτρα (bcm). Οι κύριες χώρες – προμηθευτές ήταν η Ρωσία, η Τουρκία και η Αλγερία η οποία προμηθεύει το LNG.⁷

Εξαιτίας της μικρής παραγωγής αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου η Ελλάδα, σύμφωνα με το Πίνακα 2 εξαρτάται κατά 70.66% από τις εισαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου. Όσον αφορά το φυσικό αέριο, σύμφωνα με το Χάρτη Νο 5, η Ελλάδα έχει υψηλό δείκτη εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο και είναι 59.6%.

Ωστόσο η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει κάνει μεγάλα βήματα στην ενέργεια, κυρίως στον τομέα των υποδομών, στον χώρο των επενδύσεων και στον χώρο των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ).

Ειδικότερα στον τομέα των υποδομών προχωρεί η ηλεκτρική διασύνδεση της Κρήτης με την ηπειρωτική Ελλάδα αφού έχει ήδη υπογραφεί η σύμβαση για την υλοποίηση της μικρής διασύνδεσης Κρήτη –Πελοποννήσος.). Έγινε η αναβάθμιση του τερματικού σταθμού LNG στην Ρεβυθούσα με την προσθήκη μιας τρίτης δεξαμενής αυξάνοντας την χωρητικότητα της κατά 95.000 κ.μ. ενώ προγραμματίζεται και η λειτουργία ενός πλωτού τερματικού σταθμού

---

⁶ Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (2019), Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας –Ετήσια έκθεση 2019,σελ 45

⁷ Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (2019), Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας –Ετήσια έκθεση 2019,σελ 56

LNG στην Αλεξανδρούπολη που αποτελείται από υπεράκτια πλωτή μονάδα παραλαβής, αποθήκευσης και αεριοποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου και ένα σύστημα υποθαλάσσιου και χερσαίου αγωγού μέσω των οποίων το φυσικό αέριο προωθείται στο Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου στους τελικούς καταναλωτές.⁸

Στον τομέα των ενεργειακών επενδύσεων η εκτίμηση είναι ότι στην Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα 2018-2027 θα επενδυθούν 45,5 δις ευρώ με την προϋπόθεση η Ελλάδα να καταγράφει μέσους ρυθμούς ανάπτυξης ετησίως 1.5 %⁹.

Όσον αφορά τις ΑΠΕ έχουν αδειοδοτηθεί φωτοβολταϊκά και αιολικά πάρκα ενώ προγραμματίζεται να εγκατασταθούν και νέα αιολικά πάρκα τόσο στην νησιωτική όσο και στην ηπειρωτική Ελλάδα. Παράλληλα έχει ολοκληρωθεί ο μακροχρόνιος ενεργειακός σχεδιασμός που περιλαμβάνεται στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα και έχει υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τέλος Ιανουαρίου 2019. Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα αναφέρει στρατηγικές προτεραιότητες της ελληνικής ενεργειακής πολιτικής μεταξύ των οποίων :

- Η επιτάχυνση της ηλεκτρικής διασύνδεσης των νησιών
- Η ανάπτυξη έργων αποθήκευσης
- Η ψηφιοποίηση δικτύων ενέργειας
- Η προώθηση της ηλεκτροκίνησης
- Η προώθηση νέων τεχνολογιών

ενώ τίθενται στόχοι όπως η αύξηση του μεριδίου συμμετοχής των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας σε 35% και η οριστική απένταξη του λιγνίτη από το εγχώριο σύστημα ηλεκτροπαραγωγής¹⁰.

---

⁸ Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (2019), Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας –Ετήσια έκθεση 2019,σελ 10-13

⁹ Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (2019), Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας –Ετήσια έκθεση 2019,σελ 14

¹⁰ Υ.Α. 4/2019 (ΦΕΚ 4893/Β' 31.12.2019)

3.2 Το δίκτυο αγωγών στην ελληνική επικράτεια

3.2.1 Ο αγωγός TAP

Ο TAP (Trans Adriatic Pipeline –TAP) είναι το πρώτο τμήμα ενός συστήματος αγωγών που κατασκευάστηκε από το Αζερμπαϊτζάν προς την Ιταλία μέσω του οποίου θα μεταφερθεί το φυσικό αέριο του τεράστιου κοιτάσματος Shah Deniz II στην Τουρκία, την Ελλάδα, την Αλβανία και την Ιταλία. Ο αγωγός προβλέπεται να διασυνδεθεί με τον αγωγό φυσικού αερίου Ανατολίας (TRANS ANATOLIAN PIPELINE-TANAP) στα ελληνοτουρκικά σύνορα, στους Κήπους του Έβρου . Ο αγωγός ,όπως φαίνεται από τον Χάρτη Νο 6 ,διέρχεται από την Βόρεια Ελλάδα ,την Αλβανία και μέσω Αδριατικής καταλήγει στην Νότια Ιταλία.

Χάρτης Νο 6

Η διαδρομή TANAR-TAP

ΠΗΓΗ : <https://balkaneu.com> (πρόσβαση 01/04/20)

Η διαδρομή του TAP έχει μήκος 878 χλμ εκ των οποίων τα 550 χλμ βρίσκονται στο ελληνικό τμήμα που αποτελεί και το μεγαλύτερο σε μήκος τμήμα του αγωγού.¹¹

Έχοντας δεδομένο την ανάγκη κάλυψης αυξημένων αναγκών μελλοντικά, οι κατασκευαστές του TAP σχεδίασαν τον αγωγό με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να μεταφέρει μεγαλύτερο όγκο φυσικού αερίου. Αρχικά προβλέπεται να μεταφέρονται 10 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (κ. μ) φυσικού αερίου ετησίως αλλά μελλοντικά η μεταφορική ικανότητα του αγωγού μπορεί να αυξηθεί σε 20 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα με την προσθήκη δυο ακόμα σταθμών συμπίεσης.

Ο TAP αποτελεί το ευρωπαϊκό τμήμα του λεγόμενου Νότιου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου ο οποίος και θα αποτελέσει ένα σύστημα αγωγών φυσικού αερίου με μήκος άνω των 4000 χλμ και θα διέρχεται από επτά χώρες (Καραγιαννη,2017:5) προκειμένου :

- Η Ευρώπη να καλύψει τις μακροπρόθεσμες ανάγκες της σε ενέργεια και να αντικαταστήσει την φθίνουσα παραγωγή ενέργειας
- Να διαφοροποιηθεί ο ενεργειακός εφοδιασμός της Ευρώπης και να μειωθεί η εξάρτηση από την μοναδική πηγή ενεργειακού εφοδιασμού που είναι η Ρωσία ώστε να ενισχυθεί η ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Ειδικά για την Ελλάδα η κατασκευή του TAP ενισχύει σημαντικά τον ρόλο της ως χώρα διέλευσης στον ενεργειακό χάρτη της Ευρώπης και την καθιστά ενεργειακό κόμβο διαμετακόμισης αερίου αφού αποτελεί και την περιφερειακή ευρωπαϊκή πύλη για να φτάσει το αζερικό αέριο από την Κασπία Θάλασσα στην Ευρώπη.¹²

Επιπλέον ειδικά για χώρες όπως η Αλβανία η οποία εξαρτάται αποκλειστικά από τον άνθρακα και το πετρέλαιο η συμμετοχή της στον αγωγό TAP, της δίνει την δυνατότητα να καλύψει τις ενεργειακές ανάγκες της με μια νέα πηγή ενέργειας όπως είναι το φυσικό αέριο.

Προκειμένου να προσεγγίζει όσο το δυνατόν περισσότερες ενεργειακές αγορές και να είναι δυνατή η μεταφορά του φυσικού αερίου από την Κασπία σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, ο TAP συνδέεται με διάφορους υφιστάμενους αγωγούς η με αγωγούς οι οποίοι θα κατασκευαστούν μελλοντικά. Ένας από αυτούς τους αγωγούς είναι και ο αγωγός IGB ο οποίος και θα αποτελεί έναν από τους κάθετους αγωγούς του φυσικού αερίου στον Νότιο Διάδρομο.

---

¹¹ www.tap-ag.gr

¹² Υπουργείο Εξωτερικών (2013), Αγωγός TAP –Ενημερωτικό σημείωμα. Ανάκτηση από www.idi.gr/wp-content/uploads/TAP1.

3.2.2 Ο αγωγός IGB

Ο Διασυνδεδετήριος Αγωγός Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB) ξεκινάει από την Κομοτηνή και καταλήγει στην Stara Zagora στην Βουλγαρία. Αποτελεί τον πρώτο κάθετο αγωγό φυσικού αερίου στον λεγόμενο νότιο διάδρομο, που κατευθύνεται αρχικά προς την Βουλγαρία. Με αυτόν τον αγωγό χώρες της κεντρικής Ευρώπης (Ρουμανία ,Ουγγαρία, Ουκρανία και Πολωνία) θα έχουν πρόσβαση στο αέριο της Κασπίας (Αζερμπαϊτζάν) Είναι αγωγός μήκους 182 χλμ, εκ των οποίων τα 31 χλμ βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια και μπορεί να μεταφέρει 3 δισ. κυβ. μέτρων αερίου με δυνατότητα επαύξησης τα 5 δισ.¹³

Χάρτης Νο 7

Η διαδρομή IGB (από Κομοτηνή στην Στάρα Ζαγόρα)

ΠΗΓΗ : balkaneu.com (προσβαση 01/04/20)

Την μελέτη, κατασκευή και λειτουργία του αγωγού έχει αναλάβει η εταιρεία ICGB AD μέτοχοι της οποίας είναι η βουλγαρική κρατική εταιρεία Bulgarian Energy Holding (beh) με

¹³ www.depa.gr/diethis-ypodomes/

ποσοστό 50% και η ελληνική εταιρεία ΥΑΦΑ ΠΟΣΕΙΔΩΝ στην οποία συμμετέχουν
ισομερώς η ΔΕΠΑ και η ιταλική EDISON με ποσοστό 50%¹⁴

---

¹⁴ www.depa.gr/diethis-ypodomes/

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4- Τα ελληνικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων

4.1 Ιστορική αναδρομή

Οι πρώτες έρευνες για πετρέλαιο στην Ελλάδα ξεκίνησαν το 1903 από την βρετανική εταιρεία «LONDON OIL DEVELOPMENT CO LTD» και έγιναν στο Ιόνιο Πέλαγος στην περιοχή Έλος Κερί της Ζακύνθου χωρίς όμως αποτέλεσμα. Είχαν προηγηθεί έρευνες για πετρέλαιο στην ίδια περιοχή από το 1848 από τους Αυστριακούς, τους Αγγλοαμερικανούς το 1853, τους Αγγλοέλληνες το 1889 και το ελληνικό δημόσιο το 1891.(Νικολάου 2011:8)

Η ίδια εταιρεία συνέχισε τις έρευνες το 1938 στην Βορειοδυτική Πελοπόννησο και στις Φέρες της Θράκης και παρόλο που τα αποτελέσματα αυτή την φορά ήταν ενθαρρυντικά, οι έρευνες σταμάτησαν αναγκαστικά λόγω του Β Παγκοσμίου πολέμου. (Παπαζήσης 2008:188) Μετά την λήξη του πολέμου οι έρευνες συνεχίστηκαν το 1953-54στην Πελοπόννησο και τον Έβρο με τρεις γεωτρήσεις ανά περιοχή ενώ το 1956-57 η εταιρεία PAN –ISRAEL επιχείρησε νέες γεωτρήσεις στο Έλος Κερί της Ζακύνθου. (Νικολάου 2011:8)

Το 1965 ο Κατράκης Σταύρος ,καθηγητής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, μετά από πολυετή έρευνα όλων των στοιχείων που συγκέντρωσε από διάφορα ινστιτούτα του εξωτερικού, κατέγραψε σε χάρτες όλες τις πηγές ενέργειας που υπάρχουν στην χώρα μας και εξέδωσε σχετική μελέτη. Στην μελέτη καταγράφεται όλος ο ορυκτός πλούτος που υπάρχει στον ελληνικό χώρο καθώς και οι περιοχές που έχουν καταγραφεί. Για το πετρέλαιο αναφέρονται ως σπουδαιότερες πετρελαιοφόροι περιοχές η Δυτική Θράκη, η Θεσσαλονίκη, η Κατερίνη, περιοχές της Δυτικής Ελλάδας ,τα νησιά Ζάκυνθος και Σαμοθράκη κ.α ,ενώ για το φυσικό αέριο αναφέρονται ως πιθανές περιοχές η περιοχή της Θεσσαλονίκης, η περιοχή της Καρδίτσας και στην Πελοπόννησο η περιοχή του Κιατου και του Πύργου (Χαλαζίας 2014:96-124)

Από το 1960 οι έρευνες έχουν ως εξής:

- το 1960 το υπουργείο Βιομηχανίας μαζί με το Ινστιτούτο Γεωλογίας και Ερευνών Υπεδάφους ανάλαβε εκτεταμένες έρευνες σε όλη την χερσαία Ελλάδα και το χρονικό διάστημα από 1962 -1967 έγιναν 17 γεωτρήσεις (Νικολάου 2011:8)

- το χρονικό διάστημα 1960-1963 έγιναν γεωτρήσεις στην περιοχή του Έβρου, στην Θεσ/νίκη, στην Ρόδο, στην Πελοπόννησο, στα Φιλιατρά, στην Ηλεία και στην Ζάκυνθο από ιδιωτικές εταιρείες στις οποίες έγιναν παραχωρήσεις για έρευνα ((Νικολάου 2011:8).
- το 1969 οι έρευνες επεκτάθηκαν και στον θαλάσσιο χώρο του Θερμαϊκού, της Λήμνου, της Ζακύνθου και της Θάσου.
- το 1971 έγιναν με τα από παραχώρηση δυο (2) γεωτρήσεις στις περιοχές της Θεσσαλονίκης, Επανομής και Κασσάνδρας.
- το 1969-74 στην περιοχή της Θάσου γίνονται έρευνες από την αμερικανική εταιρεία OCEANIC –COLORADO η οποία ανακαλύπτει τα πρώτα εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα πετρελαίου δυτικά της Θάσου στο Πρίνο και τα πρώτα εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην Νότια Καβάλα. (Παπαζήσης 2008:188)

Η συνολική παραγωγή από αυτά τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου ήταν κατά το χρονικό διάστημα 1981-2010 116 εκατ. βαρ. πετρελαίου και το φυσικό αέριο ήταν 850 εκατ. κ.μ φυσικού αερίου ((Νικολάου 2011:12)

Το 1980 γίνονται έρευνες από την ΔΕΠ ΑΕ η οποία εκτέλεσε 74 ερευνητικές γεωτρήσεις.

Το επόμενο διάστημα 1997 -2001 οι έρευνες συνεχίζονται αποσπασματικά σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας ενώ δίνεται βάρος στην αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου που ισχύει για τις έρευνες στην Ελλάδα.

Από το 2001 έως το 2010 υπαρχει στασιμότητα ερευνών εκτός από τις περιοχές Καβάλας –Πρίνου.

Τον Νοέμβριο του 2013 δόθηκε άδεια στην Νορβηγική εταιρεία PGS για την πραγματοποίηση ερευνών στα νοτιοδυτικά της Κρήτης. Οι έρευνες ολοκληρώθηκαν σε 110 ημέρες και το κόστος ανήλθε σε 100 εκ.\$ έναντι του προβλεπόμενου 70 εκ.\$ και τα ευρήματα της επιβεβαίωσαν την ύπαρξη υδρογονανθράκων στην περιοχή. Παράλληλα με την έρευνα αυτή, δόθηκαν στην εταιρεία γεωφυσικές γραμμές 9,000 χλμ στο Ιόνιο. Τα στοιχεία είχαν συγκεντρωθεί από την ΔΕΠ-ΕΚΥ πριν καταργηθεί. (Φωσκολος,2016: 2,6)

4.2 Οι άδειες ερευνών

Από τη 1959 και μετά γίνεται συντονισμένη προσπάθεια να αποκτήσει κατ αρχήν η Ελλάδα και το θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα των υδρογονανθράκων . Προς επίτευξη του σκοπού αυτού ψηφίζεται ο νόμος 3948/1959 «περί αναζήτησεως, ερεύνης και εκμεταλλεύσεως υδρογονανθράκων εν υγρά και αερίωδη καταστάσει» που είναι και το πρώτο ελληνικό νομοθετικό κείμενο που θεσπίστηκε και αφορούσε στην αναζήτηση , έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων.

Με τον νόμο 3948/1959 αναγνωριζόταν στο ελληνικό δημόσιο το δικαίωμα αναζήτησης , έρευνας και εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και καθορίζονταν περιοριστικά η άσκηση αυτών των δικαιωμάτων (Τσιτλακίδου, 2017:5). Συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 1 και 2 του νόμου, το Δημόσιο είχε την δυνατότητα να ασκήσει τα δικαιώματα αναζήτησης , έρευνας και εκμετάλλευσης είτε με αυτεπιστασία είτε με εκχώρηση σε τρίτους (φυσικά η νομικά πρόσωπα).

Το 1975 ψηφίστηκε ο ν. 87/1975 από την κυβέρνηση Κ. Καραμανλη με τον οποίο ιδρύθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου Α.Ε (ΔΕΠ ΑΕ) ενώ το 1976 ψηφίστηκε ο ν. 468/76 ο οποίος αφορούσε τις έρευνες υδρογονανθράκων.* και καταργούσε με το άρθρο 46 το προ ισχύσαντα νόμο 3948/1959.(Νικολαου, 2011: 10)

Δέκα χρόνια αργότερα ψηφίζεται ο ν.2289/95 ο οποίος ενσωματώνει και εναρμονίζει το εσωτερικό δίκαιο της Ελλάδας με την οδηγία 22/94/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ης} Μαΐου 1994 και αφορά «τους όρους χορήγησης και χρήσης των αδειών αναζήτησης , εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων» και οριοθετεί το ευρωπαϊκό νομοθετικό περιβάλλον με αρχές που θα έπρεπε τα νομικά συστήματα των κρατών μελών να υιοθετήσουν σχετικά με το ισχύον καθεστώς των εκχωρήσεων και των δικαιωμάτων αναζήτησης , έρευνας και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων.(Τσιτλακιδου,2017:7)

Ο ν. 2289/95 αντικαθιστά τον προηγούμενο Ν. 468/76 διαμορφώνοντας ένα νομοθετικό πλαίσιο πιο ελκυστικό για την προσέλκυση των επενδύσεων καθώς και την αξιοποίηση ενδεχομένων κοιτασμάτων. (Τσιτλακιδου,2017:7)

Οι διατάξεις του ν.2289/1995 σχετικά με την έρευνα και την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων στην Ελλάδα εμπλουτίστηκαν και εξελίχθησαν με τον ν. 4001/2011 ο

οποίος περιλαμβάνει 199 άρθρα . Συγκεκριμένα η ενότητα Β του νόμου είναι αφιερωμένη στην έρευνα, την παραγωγή και τα δίκτυα μεταφοράς υδρογονανθράκων (άρθρο 145-164).

Μια σημαντική καινοτομία που εισήγαγε ο νόμος 4001/2011 ήταν η σύσταση της Ελληνικής Διαχειριστικής Εταιρείας Υδρογονανθράκων Α.Ε (ΕΔΕΥ). Μοναδικός μέτοχος της ΕΔΥΕ ΑΕ είναι το ελληνικό δημόσιο αλλά λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας.

Με βάση το παραπάνω νομοθετικό καθεστώς η Ελλάδα προχώρησε στην παραχώρηση των παρακάτω άδειων.

Πίνακας αρ 3

(Οι άδειες παραχώρησης για έρευνα και ανάπτυξη υδρογονανθράκων στην Ελλάδα)

Α/Α	ΝΟΜΟΣ	ΕΝΑΡΞΗ ΙΣΧΥΟΣ	ΤΕΜΑΧΙΟ-ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ	ΣΤΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
1	4298/14	03/10/2014	ΚΑΤΑΚΟΛΟ	ΑΝΑΠΤΥΞΗ
2	4299/14	03/10/2014	ΠΑΤΡΑΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ	ΕΡΕΥΝΑ
3	4300/14	03/10/2014	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	ΕΡΕΥΝΑ
4	4524/18	15/03/2018	ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΕΡΕΥΝΑ
5	4525/18	15/03/2018		ΕΡΕΥΝΑ
6	4526/18	16/03/2018	ΑΡΤΑ ΠΡΕΒΕΖΑ	ΕΡΕΥΝΑ
7	4527/18	16/03/2018	ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΕΡΕΥΝΑ
8	4628/19	10/10/2019	ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ	ΕΡΕΥΝΑ
9	4629/19	10/10/2019	ΙΟΝΙΟ	ΕΡΕΥΝΑ
10	4630/19	10/10/2019	ΠΕΡΙΟΧΗ 10	ΕΡΕΥΝΑ
11	4631/19	10/10/2019	ΔΥΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ	ΕΡΕΥΝΑ

Πηγή : https://www.greekhydrocarbons.gr/news_files/HHRM_book.pdf (πρόσβαση 01/04/200)

Οι συμβάσεις παραχώρησης προβλέπουν ότι η περίοδος εξερεύνησης μπορεί να διαρκέσει έως και οκτώ χρόνια και οι εταιρείες έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν την επέκταση χρονικά

της φάσης. Για την περίοδο εκμετάλλευσης-παραγωγής προβλέπεται διάρκεια είκοσι χρόνων (20) αλλά οι εταιρείες όπως και στην εξερεύνηση ,μπορούν να ζητήσουν την χρονική επέκταση έως και δυο πενταετίες¹⁵

Οι συμφωνίες παραχώρησης περιέχουν και τους οικονομικούς όρους για περιόδους εξερεύνησης και παραγωγής.. Αναλυτικά τα έσοδα για το ελληνικό δημόσιο είναι:¹⁶

- Φόρος εισοδήματος ο οποίος είναι 20% επί των καθαρών φορολογητέων εισοδημάτων των επιχειρήσεων
- Φόρος 5% επί των καθαρών φορολογητέων εισοδημάτων (ο περιφερειακός φόρος εισπράττεται από τις περιφέρειες στις οποίες πραγματοποιούνται οι εργασίες.)
- Καταβολή Μισθώματος το οποίο υπολογίζεται βάσει συντελεστή ο οποίος είναι διαφορετικός ανά περιοχή.
- Στρεμματικές αποζημιώσεις
- Ανταλλάγματα υπογραφής σύμβασης
- Ανταλλάγματα παραγωγής.
- Ποσά για την κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών και υποστήριξης ανθρωπίνων Πόρων.

Η χρήση των εσόδων τα οποία εισπράττονται βάσει των συμβάσεων παραχώρησης προβλέπεται στον ν. 4001/2011 και στον Ν.4162/2013. Συγκεκριμένα βάσει του άρθρου 1 ν. 4162/2013 συστήνεται εντός του Ασφαλιστικού Κεφαλαίου Αλληλεγγύης Γενεών «ΑΚΑΓΕ» ειδικός λογαριασμός με την ονομασία «Εθνικός Λογαριασμός Κοινωνικής αλληλεγγύης Γενεών (ΕΛΚΑΓ) ο οποίος εποπτεύεται από τα υπουργεία Οικονομικών , Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας και Περιβάλλοντος , Ενέργειας και Κλιματικής αλλαγής και τηρείται στην Τράπεζα της Ελλάδας .Πόροι του ειδικού λογαριασμού σύμφωνα με το άρθρο 2 ν.4162/2013 είναι το ποσό από τα έσοδα του Δημοσίου από τις εταιρείες που αναλαμβάνουν την έρευνα και την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και από την διάθεση αδειών για έρευνες.¹⁷

---

¹⁵ Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων.(2019).Υδρογοναθρακες στην Ελλάδα: ο ρόλος της ΕΔΕΥ, σελ.116)

¹⁶ Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων.(2019).Υδρογοναθρακες στην Ελλάδα: ο ρόλος της ΕΔΕΥ, σελ.116-123

¹⁷ Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων.(2019).Υδρογοναθρακες στην Ελλάδα: ο ρόλος της ΕΔΕΥ, σελ.124

4.3 Τα προβλήματα οριοθέτησης της ελληνικής ΑΟΖ.

Το νομοθετικό πλαίσιο για τις θαλάσσιες ζώνες των παράκτιων κρατών καθορίζεται από την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS III) η οποία υπογράφηκε στο Μοντεγκο Μπει της Τζαμάικα το 1982 και ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με τον Ν. 2321/1995 (ΦΕΚ Α 136/23.06.1995).

Η Σύμβαση είναι αποτέλεσμα της Τρίτης Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, η οποία διήρκεσε 9 χρόνια και συμμετείχαν 165 κράτη, 3 εδάφη, 8 εθνοαπελευθερωτικά κινήματα και 57 μη κυβερνητικοί οργανισμοί και τελικά υιοθετήθηκε με 130 ψήφους υπέρ, 4 κατά (ΗΠΑ, Ισραήλ, Τουρκία και Βενεζουέλα) και 17 αποχές (ΕΣΣΔ και 8 πρώην σοσιαλιστικά κράτη, Ταϊλάνδη, Ισπανία, Βέλγιο, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο) (Ασωνίτης 1995:18)

Η Σύμβαση δεσμεύει μόνο τα κράτη που την έχουν επικυρώσει, έχει ωστόσο χαρακτήρα παγκόσμιο χαρακτήρα διότι σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, οι διατάξεις της Σύμβασης έχουν ήδη καθιερωθεί μέσα από την πρακτική των κρατών ως εθιμικό δίκαιο. (Ασωνίτης 1995: 20).

Στην σύμβαση ρυθμίζονται μεταξύ άλλων τα εξής θέματα:

- η αιγιαλίτιδα ζώνη και η συνορεύουσα ζώνη (άρθρα 2-33)
- η υφαλοκρηπίδα (άρθρα 76-85)
- η αποκλειστική οικονομική ζώνη (ΑΟΖ) (άρθρα 55-75)
- το θέμα των νησιών (άρθρο 121)

Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) αποτελεί μια νέα θαλάσσια ζώνη, παρακείμενη τη αιγιαλίτιδας ζώνης έως 200 μίλια από την ακτή μειωμένη ανάλογα με το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης. Όσον αφορά την καθιέρωση της, το κράτος πρέπει να εκδηλώσει την βούληση του να αποκτήσει την ζώνη με εθνική πράξη δήλωσης. Σε περίπτωση που υπάρχει γεωγραφική στενότητα, δηλαδή η απόσταση μεταξύ των απέναντι κρατών είναι μικρότερη από τετρακόσια μίλια τότε θα πρέπει να υπάρξει οριοθέτηση. Και εάν δεν μπορεί να υπάρξει συμφωνία μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα, α κρατη θα προσφεύγουν στις διαδικασίες που προβλέπει το Τμήμα XV της Σύμβασης δηλαδή προσφυγή είτε στο Διεθνές δικαστήριο του Δικαίου της θάλασσας είτε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να ειπωθεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 56 παρ.3 της Σύμβασης τα δικαιώματα που αφορούν στον Θαλάσσιο βυθό και στο υπέδαφος του,

ασκούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του μέρους VI που αφορά την υφαλοκρηπίδα η οποία υφίσταται ως φυσικό δικαίωμα (ipso facto) και από την αρχή (ab initio) ανεξάρτητα από την έκφραση βούλησης του παράκτιου κράτους να την αποκτήσει. (Ροζακης 2013:18). Επομένως για να γίνουν έρευνες σε μια υποθαλάσσια περιοχή η οποία ανήκει στην υφαλοκρηπίδα του παράκτιου κράτους δεν απαιτείται και η οριοθέτηση της ΑΟΖ αλλά μπορεί το παράκτιο κράτος να χρησιμοποιήσει την ήδη υφισταμένη έννοια της υφαλοκρηπίδας . (Νικολάου 2013:2).Ωστόσο για να υπάρξει έρευνα και κυρίως εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στις θαλάσσιες ζώνες θα πρέπει να υπάρχει και οριοθέτηση των θαλασσών με τα γειτονικά κράτη διότι αυτό είναι προαπαιτούμενο για τις εταιρείες πετρελαίου (Νικολάου 2013: 2).

Η Ελλάδα, όπως φαίνεται από τον Χάρτη Νο 8, διαθέτει θαλάσσια σύνορα με έξι κράτη: την Τουρκία ,την Κύπρο, την Αίγυπτο, την Λιβύη, την Ιταλία και την Αλβανία και επομένως πρέπει να γίνει η οριοθέτηση και με τα έξι κράτη.

Χάρτης Νο 8
Η ΑΟΖ της Ελλάδας

Πηγή : slpress.gr (πρόσβαση 01/04/20)

4.3.1 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αλβανία

Το 1994 η Αλβανία προχώρησε στην παραχώρηση θαλασσίων περιοχών βόρεια της Κέρκυρας για έρευνες αγνοώντας την υφαλοκρηπίδα –ΑΟΖ της Ελλάδας. (Νικολάου, 2011: 42). Η Ελλάδα αντέδρασε με διαβήματα και 15 χρόνια αργότερα υπογράφηκε συμφωνία με την Αλβανία.

Η συμφωνία με την Αλβανία είναι η δεύτερη συμφωνία (η πρώτη συμφωνία ήταν με την Ιταλία) η οποία υπογράφηκε στις 27 Απριλίου 2009 από τους Κώστα Καραμανλή και Σαλί Μπερίσα, πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Αλβανίας αντίστοιχα. Η συμφωνία προέβλεπε την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών της Ελλάδας με την Αλβανία, χωρίς να υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά σε ΑΟΖ με οριοθετική μέθοδο τη χρήση της μέσης γραμμής / γραμμής ισης απόστασης και ο τρόπος οριοθέτησης ονομάστηκε «θαλάσσιο όριο πολλαπλών χρήσεων» (Καρυωτής, 2014: 209). Ένα χρόνο αργότερα, στις 15 Απριλίου 2010 με πρωτοβουλία της αλβανικής αντιπολίτευσης, το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας με δικαστική απόφαση¹⁸ ακύρωσε την συμφωνία επικαλούμενο ελλείψεις της συμφωνίας και συγκεκριμένα:

1. Έλλειψη πληρεξουσιότητας βάσει του αλβανικού συντάγματος (αρμόδιος για την υπογραφή είναι ο Πρόεδρος και όχι ο Πρωθυπουργός)
2. Με βάση την συμφωνία αναγνωρίστηκε πλήρης επήρεια όλων των νησιών ενώ τα νησιά θα έπρεπε να έχουν μειωμένη επήρεια, ανατρέποντας έτσι το δικαστήριο τον κανόνα που θεσπίζεται με το άρθρο 121 της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας και σύμφωνα με το οποίο αναγνωρίζεται πλήρης επήρεια σε όλα τα νησιά δηλαδή όλα τα νησιά δικαιούνται αιγιαλίτιδας ζώνης, συνορεύουσας ζώνης, ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας με εξαίρεση τους βράχους που δεν έχουν οικονομική ζωή και συνεπώς δεν έχουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, δικαιούνται όμως αιγιαλίτιδας και συνορεύουσας ζώνης.
3. Δεν εφαρμόστηκαν βασικές αρχές του Διεθνούς Δικαίου και υπήρχαν σοβαρές ελλείψεις και ασάφειες στην συμφωνία.

---

¹⁸ Φασλής Χ, Η ανακήρυξη και οριοθέτηση της ελληνικής ΑΟΖ, FOREIGN AFFAIRS THE HELLENIC EDITION. Ανακτηση 01/04/20 από <http://www.foreignaffairs.gr/articles/71679/xristos-faslis/i-anakiryksi-kai-oriothetisi-tis-ellinikis-aoz>, σελ 41

Στην απόφαση προκρίνεται ως εφαρμοστέα η αρχή της ευθυδικίας και όχι η αρχή της ίσης απόστασης με βάση την οποία και έγινε η συμφωνία και παρόλο που αποτελεί πάγια διεθνή νομολογία και πρακτική των κρατών.

Μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει νέα συμφωνία

4.3.2 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Ιταλία.

Η πρώτη συμφωνία που υπογράφηκε αλλά αφορούσε την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας, ήταν η συμφωνία που υπογράφηκε το 1977 με την Ιταλία και η οποία είναι και σε ισχύ. Δεδομένου ότι η ΑΟΖ συμπίπτει πάντοτε με την υφαλοκρηπίδα, η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την γειτονική Ιταλία φαίνεται ευκολότερη (Καρυωτης, 2014:208). Υποστηρίζεται ωστόσο ότι σε περίπτωση που η Ελλάδα θα θελήσει να μεταβάλει αυτή την συμφωνία, αποβλέποντας στην οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών με την γειτονική Ιταλία, στην οποία θα συμπεριλαμβάνεται και η ΑΟΖ, τότε επιβάλλεται μια νέα διαπραγμάτευση (Ροζακης, 2014:46).

Μέχρι σήμερα δεν έχει επιτευχθεί καμιά συμφωνία όσον αφορά την οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας παρόλο που ήδη από τον Σεπτέμβριο του 2013 είχε συμφωνηθεί η έναρξη διαβουλεύσεων για την οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης και άλλων θαλάσσιων ζωνών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ιταλία.¹⁹

Το θέμα συζητήθηκε και κατά την πραγματοποίηση της 1^η ελληνοϊταλικής Διακυβερνητικής συνάντησης σε επίπεδο πρωθυπουργών και στην συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών των δυο χωρών οι οποίες έγιναν στην Κέρκυρα 14 Σεπτεμβρίου 2017 όπου φάνηκε ότι από ιταλικής πλευράς υπάρχουν κάποιες ενδοιασμοί σχετικά με το εύρος των ζωνών αλιείας και λόγοι σκοπιμότητας²⁰

---

¹⁹ Πελωνη Α. Συμφωνία Ελλάδας-Ιταλίας για οριοθέτηση ΑΟΖ Εφημερίδα Τα Νέα Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.tanea.gr/2013/09/18/politics/symfwnia-elladas-italias-gia-oriothetisi-aoz/>

²⁰ Η Κέρκυρα χωρίζει και ενώνει Ελλάδα και Ιταλία : Μια συνάντηση κορυφής με μεγάλη σημασία. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://hellasjournal.com/2017/09/i-kerkira-chorizi-ke-enoni-ellada-ke-italia-mia-sinantisi-korifis-me-megali-simasia/>

4.3.3Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο

Η Ελλάδα ξεκίνησε τις διμερείς διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών με την Αίγυπτο το 2009, παρόλο που η τότε αιγυπτιακή κυβέρνηση στήριζε τις απόψεις της Τουρκίας για την επήρεια του νησιωτικού συμπλέγματος του Καστελόριζου και της νήσου Στρογγύλης δηλαδή δεν αναγνώριζε τα δικαιώματα του Καστελοριζου και της νήσου Στρογγύλης. Επί πλέον η κυβέρνηση της Αιγύπτου ενημέρωσε την Ελλάδα ότι ταυτόχρονα θα αρχίσουν συνομιλίες για την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών με την Τουρκία την στιγμή που οι δυο χώρες δεν διαθέτουν θαλάσσια σύνορα. Έτσι στις 20 Ιουνίου 2009 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με την Ελλάδα και δυο ημέρες αργότερα στις 22 Ιουνίου 2009 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με την Τουρκία. (Καρυώτης 2014: 207)

Μετά την ανατροπή του Μουμπάρακ με την εξέγερση του 2011, η διάδοχη κυβέρνηση, η κυβέρνηση του Μωχμετ Μόρσι ανέπτυξε στενή συνεργασία με την Τουρκία και αποφάσισε να αποστασιοποιηθεί και να μην πάρει θέση στην ελληνοτουρκική διαφορά σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ αρνήθηκε να συνεχίσει τις διερευνητικές συνομιλίες με την Ελλάδα χωρίς την συμμετοχή της Τουρκίας. Ενδεικτική της πολιτικής που θα ακολουθούσε η νέα κυβέρνηση ήταν το γεγονός ότι εξετάστηκε το ενδεχόμενο ακύρωσης των συμφωνιών οριοθέτησης των ΑΟΖ μεταξύ της Αιγύπτου και της Κύπρου με την κατάθεση ενός νομοσχεδίου στο οποίο προβλέπονταν η κατάργηση αυτών των συμφωνιών. (Grigiriadis,2014: 130)

Η αλλαγή ωστόσο της πολιτικής κατάστασης στην Αίγυπτο μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα στις 03 Ιουλίου 2013 είχε σαν αποτέλεσμα την διατάραξη των σχέσεων Τουρκίας –Αιγύπτου και την προσέγγιση της Αιγύπτου στα πλαίσια των τριμερών εταιρικών σχημάτων με την Ελλάδα και την Κύπρο. Ωστόσο και με την Αίγυπτο παραμένει η εκκρεμότητα οριοθέτησης της ΑΟΖ. Όπως και με την Λιβύη.

4.3.4 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με τη Τουρκία

Η δυσκολότερη οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών είναι αυτή ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. διότι η Τουρκία υποστηρίζει ότι τα νησιά δεν έχουν ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα και ότι ο διαμοιρασμός της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ στο Αιγαίο μεταξύ των δυο κρατών θα πρέπει να γίνει στη μέση γραμμή μεταξύ των ηπειρωτικών ακτών των δυο χωρών. (Νικολάου

2013:2) Σημειώτεον ότι η Τουρκία με αυτήν την θέση της φαίνεται να αγνοεί το άρθρο 121 του Δικαίου της Θάλασσας στο οποίο ορίζεται ότι τα νησιά έχουν αιγιαλίτιδα ζώνη, συνορεύουσα ζώνη, αποκλειστική οικονομική ζώνη και υφαλοκρηπίδα.

Έτσι στην προσπάθεια της να δημιουργήσει τετελεσμένα γεγονότα, η Τουρκία στις 27 Νοεμβρίου 2019 υπέγραψε με την κυβέρνηση της Τρίπολης μνημόνιο κατανόησης βάσει του οποίου οι δυο χώρες συμφωνούν να συνεργαστούν για τον καθορισμό θαλασσίων δικαιοδοσιών. Το σχετικό μνημόνιο υπογράφηκε στην Κωνσταντινούπολη από τον Πρόεδρο της Τουρκίας Ταγίπ Ερντογαν και τον Φαγεζ Αλ Σαραζ ο οποίος είναι ο επικεφαλής της διεθνώς αναγνωρισμένης κυβέρνησης της Λιβύης. Είχε προηγηθεί επιστολή της Τουρκίας στον ΟΗΕ με την οποία προβάλλονταν οι αξιώσεις της ΤΟΥΡΚΙΑΣ στο σύνολο της Ανατολικής Μεσογείου.²¹

Χάρτης Νο 9

(Η συμφωνία-μνημόνιο για την οριοθέτηση θαλάσσιων δικαιοδοσιών Τουρκίας-Λιβύης)

Πηγή : ww.ligo.gr

²¹ Νεδος Β.(29/11/2019) Μνημονιο Τουρκιας με Λιβη .Εφημεριδα Καθημερινη.Ανακτηση 01/04/20 από:<https://www.kathimerini.gr/1053976/gallery/epikairothta/politikh/mnhmonio-toyrkias-me-livyh>

Επεξηγήσεις : Όπως υποδεικνύεται στον χάρτη, από το σημείο Α έως το Β είναι τα όρια της τουρκικής υφαλοκρηπίδας μεταξύ Τουρκίας και ψευδοκράτους, με βάση την παράνομη συμφωνία που υπογράφηκε το 2011. Το σημείο C έως E αποτελεί την διάμεση γραμμή μεταξύ Τουρκίας - Αιγύπτου. Το σημείο E-F είναι τα όρια τα οποία ορίζει η πρόσφατη συμφωνία μεταξύ Άγκυρας και Λιβύης ενώ τα σημεία G και H σηματοδοτούν τα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας. (Πηγή: www.lifo.gr)

Συγκρίνοντας τους δυο χάρτες (Χάρτης Νο 8 και Χάρτης Νο 9) παρατηρούμε ότι

1. Αποκοπεται η Ελλάδα από την Κύπρο
2. Με βάση το Χάρτη Νο 9 , η Ελλάδα δεν έχει θαλάσσια σύνορα με την Αίγυπτο.
3. Η Θαλάσσια Δικαιοδοσία της Τουρκίας φθάνει μέχρι την αιγιαλίτιδα ζώνη των νησιών της Ρόδου κα της Κρήτης ενώ το Καστελόριζο εξαφανίζεται.

Η ανακοίνωση της υπογραφής του μνημονίου μεταξύ Τουρκίας-Λιβύης προκάλεσε την αντίδραση τόσο της Ελλάδας όσο και της Κύπρου οι οποίες επιδόθηκαν σε μια διπλωματική εκστρατεία προκειμένου να αποτρέψουν την δημιουργία νέων δεδομένων στην Ανατολική Μεσόγειο.

Για τον σκοπό αυτό η Ελλάδα έστειλε επιστολή στον ΟΗΕ στην οποία καταγγέλλεται ως παράνομο το Μνημόνιο Κατανόησης που υπογράφηκε από τις δυο χώρες την Τουρκία και την Λιβύη για την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών τους. Η επιστολή παρελήφθη στις 9 Δεκεμβρίου 2019, γεγονός που επιβεβαιώθηκε από τον αναπληρωτή εκπρόσωπο του ΓΓ του ΟΗΕ , Φερχαν Χακ, και ο οποίος δήλωσε ότι *«η Γραμματεία δεν λαμβάνει θέση ούτε σχολιάζει ζητήματα που αφορούν την κυριαρχία , τα κυριαρχικά δικαιώματα η την δικαιοδοσία των κρατών μελών για τους θαλάσσιους χώρους τους. Παρόλα αυτά , σε συγκεκριμένες περιοχές , όπως σε περικόλειστες η ημικόλειστες θάλασσες , ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στα συμφέροντα τρίτων μερών . Έχουμε εμπιστοσύνη πως όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη θα αναγνωρίσουν την ανάγκη για συνεχή διάλογο για τα ευαίσθητα ζητήματα ,σε συμφωνία με τις αρχές που είναι ενσωματωμένες στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών , όπου όλες οι διαφορές θα πρέπει να επιλύονται με ειρηνικά μέσα.»*²²

Η Ελλάδα προχώρησε στην αποστολή και δεύτερης επιστολής στην οποία αναφέρεται αναλυτικά στα επιχειρήματα της Τουρκικής πλευράς που περιέχονται στην επιστολή του Τούρκου Μόνιμου Αντιπροσώπου στον ΟΗΕ Φ. Σινιριόγλου στις 13 Νοεμβρίου 2019. Στην

---

²² ΟΗΕ: Μελετούμε την επιστολή της ελληνικής κυβέρνησης για το μνημόνιο Τουρκίας-Λιβύης(11/12/2019) Ανακτήθηκε 01/04/20 από <http://www.enikonomia.gr/international/227510,oie-meletoume-tin-epistoli-tis-ellinikis-kyvernisis-gia-to-mnimon.html>

επιστολή της μόνιμης αντιπροσώπου της Ελλάδας στον ΟΗΕ Μαρίας Θεοφίλη η οποία κατατέθηκε στις 19 Φεβρουαρίου 2020, απορρίπτονται πλήρως οι τουρκικές διεκδικήσεις της Τουρκίας αναφέροντας ειδικότερα²³ :

- τα νησιά έχουν πλήρη δικαιώματα στις θαλάσσιες ζώνες
- στην τουρκική επιστολή περιλαμβάνονται και συντεταγμένες από την Συμφωνία με την Βόρεια Κύπρο η οποία είναι παράνομη διότι αφορά την μη αναγνωρισμένη Βόρεια Κύπρο.
- η Ελλάδα επιμένει στην εφαρμογή του Δικαίου της Θάλασσας και για την οριοθέτηση ζωνών μεταξύ κρατών με απέναντι ακτές απαιτείται συμφωνία οριοθέτησης με εφαρμογή τη αρχής της ίσης /μέσης γραμμής.
- η οριοθέτηση της τουρκικής υφαλοκρηπίδας δυτικά του 28^{ΟΥ} μεσημβρινού, τα όρια της οποίας φθάνουν στα χωρικά ύδατα των νησιών απορρίπτεται διότι παραβιάζεται το αδιαίρετο της εδαφικής ακεραιότητας και της κυριαρχίας της Ελλάδας

Την ανάγκη τήρησης του Διεθνούς Δικαίου και του Δικαίου της Θάλασσας επισημαίνει και ο πρέσβης της Ρωσίας στην Ελλάδα Αντρέι Μασλόφ ,ο οποίος σε συνέντευξη του αναφερόμενος στην υπογραφή του Μνημονίου μεταξύ Τουρκίας και την Λιβύης έκανε έκκληση στα μέρη του Μνημονίου να αποφύγουν ενέργειες που θα μπορούσαν να επιδεινώσουν την ήδη τεταμένη κατάσταση στην περιοχή και κάλεσε τις ενδιαφερόμενες χώρες , Κύπρο, Τουρκία, Ελλάδα, Ισραήλ και Αίγυπτο να επιλύσουν τα θέματα που προκύπτουν, με ειρηνικά και όχι στρατιωτικά μέσα.²⁴

Ανάλογες δηλώσεις έγιναν και από την εκπρόσωπο του γερμανικού υπουργείου εξωτερικών η οποία δήλωσε ότι οι οριοθετήσεις των θαλασσιών περιοχών πρέπει να γίνονται με την συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων παράκτιων κρατών βάσει του ισχύοντος διεθνούς δικαίου²⁵.

---

²³ Η Αθήνα απορρίπτει το μνημόνιο Τουρκίας – Λιβύης με επιστολή στον ΟΗΕ (27/02/2020).Ανακτηση 01/04/2020 από armynow.gr - <https://armynow.gr/h-auhna-aporrippei-to-mnhmonio-toyrkias-livyhs-me-epistolh-ston-ohe/>

²⁴ Πρέπει να τηρείται το διεθνές δίκαιο τόνισε ο Ρώσος πρέσβης: Τι είπε για Ελλάδα,Κυπρο,Τουρκια.(11/12/2019).Ανακτηση 01/04/20 από <https://hellasjournal.com/2019/12/prepi-naitiretai-to-diethnes-dikaio--tonise-o-rosos-presvis-ti-eipe-gia-ellada-kypro-toyrkia/>

²⁵Ρητή αλληλεγγύη Γερμανίας προς Ελλάδα και Κύπρο , σεβαστείτε το διεθνές δίκαιο το μήνυμα στην Τουρκία (11/09/2019) Ανακτηση 01/04/20 από [//hellasjournal.com/2019/12/riti-allileggyi-germanias-pros-ellada-kai-kypro-sevasteite-to-diethnes-dikaio-to-minyma-stin-toyrkia](https://hellasjournal.com/2019/12/riti-allileggyi-germanias-pros-ellada-kai-kypro-sevasteite-to-diethnes-dikaio-to-minyma-stin-toyrkia).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5- Οι ενεργειακές διπλωματικές πρωτοβουλίες της Ελλάδας

Βασικός στόχος της ενεργειακής πολιτικής της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια, είναι η μεγιστοποίηση της ενεργειακής ασφάλειας με την εξεύρεση πολλαπλών και εναλλακτικών πηγών ενέργειας και την εξασφάλιση ανταγωνιστικών τιμών μονάδος.²⁶

Προκειμένου να επιτευχτεί ο στόχος αυτός και λαμβάνοντας υπόψη ότι στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έχουν βρεθεί κοιτάσματα φυσικού αερίου τα οποία μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην ενεργειακή ασφάλεια και στην διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας της ΕΕ και εφόσον η ενέργεια καθορίζει τις πολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, επηρεάζοντας την εξωτερική πολιτική των χωρών της περιοχής ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και η ίδια ένα εργαλείο εξωτερικής πολιτικής (Leigh, 2014: 1), η Ελλάδα συμμετέχει σε τριμερή σχήματα συνεργασίας με κράτη της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου όπως την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία και τον Λίβανο.

Οι χώρες που συμμετέχουν στα τριμερή σχήματα συνεργασίας έχουν δηλώσει πολλές φορές ότι οι συμφωνίες δεν στρέφονται εναντίον άλλης χώρας και συγκεκριμένα της Τουρκίας. Ωστόσο η πραγματικότητα διαφέρει. Οι τέσσερις χώρες που συμμετέχουν στα τριμερή σχήματα υποχρεώθηκαν να σχηματίσουν τις τριμερείς συνεργασίες εξαιτίας της αναθεωρητικής στάσης της Τουρκίας και την επιθετική ρητορική της. Και η Ελλάδα είναι συνηθισμένη κατά την άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής να ακολουθεί την πολιτική των «αντιαξόνων» σε αντιτουρκική βάση και κατεύθυνση όπως κατά την περίοδο της κυβέρνησης Μητσοτάκη και της κυβέρνησης Παπανδρέου μόνον που τότε οι κυριότεροι υποψήφιοι σύμμαχοι ήταν η Αρμενία και το Ιράν. (Παπακωνσταντίνου, 2018:159)

---

²⁶1. www.mfa.gr/energeiake-diplomaia

5.1– Η τριμερής Ελλάδα-Κύπρου-Αιγύπτου

Η τριμερής συνεργασία Ελλάδα-Κύπρου –Αιγύπτου ξεκίνησε σε επίπεδο Πολιτικών Διευθυντών των υπουργείων εξωτερικών των τριών χωρών και συνεχίστηκε με τις συναντήσεις των τριών υπουργών εξωτερικών στο περιθώριο των Γ.Σ του ΟΗΕ στην Νέα Υόρκη στις 22.09.2013 και 26.09.2014. Ακολούθησαν επτά σύνοδοι κορυφής οι οποίες πραγματοποιήθηκαν:

1^η ΣΥΝΟΔΟΣ στο Κάιρο στις 8.11.2014 στην οποία υιοθετήθηκε η Διακήρυξη του Καιρού

2^η ΣΥΝΟΔΟΣ στην Λευκωσία στις 29.04.2015 στην οποία υιοθετήθηκε η διακήρυξη της Λευκωσίας.

3^η ΣΥΝΟΔΟΣ στην Αθήνα στις 09.12.2015

4^η ΣΥΝΟΔΟΣ στο Κάιρο στις 11.10.2016

5^η ΣΥΝΟΔΟΣ στην Λευκωσία στις 21.11.2017

6^η ΣΥΝΟΔΟΣ στην Ελούντα της Κρήτης στις 10.10.2018

7^η ΣΥΝΟΔΟΣ στο Κάιρο στις 08.10.2019

Ως κατευθυντήριες αρχές της τριμερούς συνεργασίας προβάλλονται ο σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου και των σκοπών και αρχών που ενσωματώνονται στο χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης για φιλικές σχέσεις, διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, σεβασμός τη κυρίαρχης ισότητας των κρατών, ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα, ειρηνική επίλυση των διαφορών, μη επέμβαση και μη παρεμβολή στις εσωτερικές υποθέσεις των Κρατών και την μη απειλή χρήση βίας.

Οι κατευθυντήριες αρχές της τριμερούς συνεργασίας επαναλαμβάνονται σε όλες τις Διακηρύξεις των Τριμερών Συνόδων Κορυφής υποδεικνύοντας την σημασία που αποδίδουν στον σεβασμό του Διεθνούς Δικαίου οι χώρες που συμμετέχουν ΣΤΗΝ τριμερή. Άλλωστε ήδη στην διακήρυξη που υιοθετήθηκε στην 1^η Σύνοδο της τριμερούς στο Κάιρο αναφέρεται ρητά ο οικουμενικός χαρακτήρας της Σύμβασης των Η.Ε για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Η τριμερής συνεργασία για τις συμμετέχουσες χώρες αποτελεί πρότυπο για ευρύτερο περιφερειακό διάλογο μέσω στενού συντονισμού και συνεργασίας και μέσω των προσπαθειών προώθησης των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και του Αραβικού Κόσμου.

Η συνεργασία Ελλάδα -Αιγύπτου έχει επεκταθεί και στον στρατιωτικό τομέα με την υπογραφή «Μνημονίου Κατανόησης για την στρατιωτική συνεργασία μεταξύ του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Υπουργείου Άμυνας της

Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου στις 25 Νοεμβρίου 2014 στην Αθήνα από του αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων των δυο χωρών το οποίο κυρώθηκε από την ελληνική βουλή με τον νόμο 4397/2016 (ΦΕΚ τ. Α 115/13.06.2016)

Η συνεργασία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τους τομείς της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας , την αμυντική βιομηχανία και την ανάπτυξη στρατιωτικού εξοπλισμού, την εκπαίδευση , ανθρωπιστικές και ειρηνευτικές επιχειρήσεις υπό την αιγίδα των Η.Ε. Προωθώντας ακόμη περισσότερο την συνεργασία τους στον στρατιωτικό τομέα η Ελλάδα και η Αίγυπτος πραγματοποιούν από το 2015 και για την δυο φορές τον χρόνο, μια σε ελληνικό έδαφος και μια σε αιγυπτιακό μιας κοινή αεροναυτική άσκηση με την ονομασία «ΜΕΔΟΥΣΑ» στην οποία συμμετέχει και η Κύπρος²⁷

---

²⁷ Με τη συμμετοχή της Κύπρου η μεγάλη στρατιωτική άσκηση "ΜΕΔΟΥΣΑ 8" (17/04/19 Ανάκτηση 01/04/20 από <https://www.alphanews.live/cyprus/me-ti-symmetohi-tis-kyproy-i-megali-stratitiki-askisi-medoysa-8>

5.2- Η τριμερής Ελλάδα-Κύπρου- Ισραήλ

Το Ισραήλ είναι μια από τις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες στην περιοχή με υψηλό βιοτικό επίπεδο η οποία μέχρι το 2000 είχε περιορισμένες ενεργειακές δυνατότητες . Οι κύριες χώρες προμηθευτές ήταν η Ρωσία, χώρες της κεντρικής Ασίας και χώρες της Λατινικής Αμερικής παρόλο που το Ισραήλ βρίσκεται πολύ κοντά σε χώρες παραγωγής τόσο του πετρελαίου όσο και του φυσικού αερίου. Ωστόσο οι αντιθέσεις ανάμεσα στο Ισραήλ και τα αραβικά κράτη εξαιτίας του Παλαιστινιακού και άλλων προβλημάτων δυσκόλεψε την συνεργασία ανάμεσα στο Ισραήλ και τους Άραβες.

Γι αυτό το λόγο το Ισραήλ επεδίωξε μια πολυεπίπεδη ενεργειακή πολιτική (Bahgat,2013:2) η οποία συνίσταται :

- Την ενθάρρυνση της εγχώριας παραγωγής
- Την προώθηση της διαφοροποίησης του ενεργειακού μίγματος κα πηγών η οποία θα επηρεάσει όχι μόνον την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας αλλά και την ευρεία εθνική ασφάλεια.
- Και τη δημιουργία στρατηγικού αποθέματος πετρελαίου

Όσον αφορά την ενθάρρυνση της εγχώριας παραγωγής, από πολύ νωρίς έγιναν προσπάθειες για την ανεύρεση κοιτασμάτων και η πρώτη ανακάλυψη μικρού κοιτάσματος πετρελαίου έγινε στην περιοχή Heletz στο κεντρικό Ισραήλ το 1955 ενώ αργότερα βρέθηκαν μικρά κοιτάσματα στις περιοχές Kokhan , Brur, Ashod και Zuk Tamgur αλλά η παραγωγή πετρελαίου ήταν αμελητέα με αποτέλεσμα το Ισραήλ να εξαρτάται από τις εισαγωγές. Η κατάσταση άρχισε να διαφοροποιείται με τον πόλεμο του 1967 με την κατάληψη της χερσονήσου του Σινά, στην Αίγυπτο και των πετρελαιοπηγών με αποτέλεσμα να αυξηθεί η ενεργειακή αυτάρκεια του Ισραήλ. Μετά τον πόλεμο του 1973 όμως το Ισραήλ αποσύρθηκε από την χερσόνησο του Σινά, με αποτέλεσμα να επανέλθει το ζήτημα της ενεργειακής αυτάρκειας λόγω απώλειας του ελέγχου των πετρελαιοπηγών (Bahgat,2013:3)

Το 2005 η Αιγυπτιακή κυβέρνηση υπέγραψε με το Ισραήλ συμφωνία για την προμήθεια 60 δις κ.μ φυσικού αερίου ετησίως μέσω ενός υποθαλάσσιου αγωγού ο οποίος ξεκινούσε από την αιγυπτιακή πόλη El –Arish και κατέληγε στην ισραηλινή πόλη Ashkelon .Η πτώση της κυβέρνησης Μουμπάρακ με την αραβική άνοιξη οδήγησε στην διακοπή της παροχής φυσικού αερίου αφού ο αγωγός δέχτηκε επίθεση πολλές φορές ενώ πρώην αξιωματούχοι

κατηγορηθήκαν σχετικά με την συμφωνία με το Ισραήλ για την παροχή φυσικού αερίου διότι η συμφωνία προκάλεσε στην χώρα απώλειες 714 εκατομμυρίων δολαρίων.(Bahgat,2013:10)

Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει ενεργειακά για το Ισραήλ με την ανακάλυψη κοιτασμάτων στον θαλάσσιο χώρο του . Το Ισραήλ παρόλο που ανήκει σε εκείνη την κατηγορία των χωρών που δεν υπέγραψαν την Σύμβαση Δικαίου Θάλασσας, εντούτοις έχει συνάψει συμφωνίες οριοθέτησης της ΑΟΖ με την Κύπρο και την Αίγυπτο οι οποίες βασίζονται στην μέση γραμμή / ιση απόσταση μεταξύ των κρατών (Σιούσιουρας & Χρυσόχου, 2017:119)

Η πρώτη ανακάλυψη κοιτάσματος φυσικού αερίου έγινε το 2000 στον θαλάσσιο χώρο κοντά στην πόλη Ashkelon. Επρόκειτο για τα κοιτάσματα Mari –B, Moa και Nir τα οποία σύμφωνα με υπολογισμούς περιείχαν 1 tfc περίπου φυσικό αέριο. Οι ανακαλύψεις αυτές ενθάρρυναν την περαιτέρω εξερεύνηση της θαλάσσιας περιοχής του Ισραήλ με αποτέλεσμα την εξεύρεση νέων κοιτασμάτων τα οποία είναι:

1. το 2009 ανακαλύφθηκε το πρώτο μεγάλο κοιτάσμα φυσικού αερίου με την επωνυμία Tamar το οποίο εκτιμάται ότι περιέχει ποσότητα 8.2 tfc φυσικού αερίου.
- 2.το 2010 υπήρξε μια άλλη ανακάλυψη ενός πολύ μεγαλύτερου κοιτάσματος με την επωνυμία Leviathan το οποίο υπολογίζεται ότι περιέχει ποσότητα 16 tfc φυσικού αερίου.
3. Ακολούθησε η ανακάλυψη του κοιτάσματος με την επωνυμία Dalit το οποίο εκτιμάται ότι περιέχει ποσότητα 15 tfc φυσικού αερίου.(Σιούσιουρας & Χρυσόχου, 2017:119)

Οι ποσότητες αυτές όχι μόνον αρκούν για την κάλυψη των εγχώριων αναγκών σε φυσικό αέριο αλλά δίνουν την δυνατότητα στο Ισραήλ να γίνει εξαγωγέας φυσικού αερίου.

Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων στον θαλάσσιο χώρο του επηρέασε πολύ τις σχέσεις του Ισραήλ με τα παρακείμενα κράτη και βελτίωσε σημαντικά τις σχέσεις ειδικά με την Κύπρο και την Ελλάδα. Η βελτίωση των σχέσεων Ελλάδας και Ισραήλ ξεκίνησε το 2010 με το Πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου , συνεχίστηκε από τον Αντώνη Σαμαρά και την ίδια πολιτική προσέγγισης ακλούθησε και ο Αντώνης Τσίπρας . (Argy Mekele 2016:3). Σημειωτέον ότι οι σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας έφτασαν στο χειρότερο σημείο τον Μάιο 2010 όταν η Τουρκία υποβάθμισε τις αμυντικές και διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ επειδή Ισραηλινοί στρατιώτες κατέλαβαν το τουρκικό πλοίο Μαβι Μαρμαρα σκοτώνοντας εννέα ακτιβιστές που μετέφεραν ανθρωπιστική βοήθεια στην Γάζα.

Τον Σεπτέμβριο του 2011 μετά την έκδοση της έκθεσης Παλμερ από τα ΗΕ σχετικά με το επεισόδιο η Τουρκία έκρινε άδικη την επίθεση και υποβάθμισε ακόμη περισσότερο τις

διμερείς σχέσεις και ανακοινώσε ότι θα πάγωνε όλες τις στρατιωτικές και εμπορικές σχέσεις και συμφωνίες.. (Τζιαρρας,, 2017: 143-144)

Στις 28 Ιανουαρίου 2016 πραγματοποιήθηκε η 1η τριμερής Σύνοδος Κορυφής Ελλάδας-Κύπρου –Ισραήλ στην Λευκωσία. Στην κοινή δήλωση περιγράφονται επτά τομείς συνεργασίας : ενέργεια, τουρισμός, έρευνα και τεχνολογία ,περιβάλλον ,νερό ,μετανάστευση και καταπολέμηση της τρομοκρατίας ενώ προβλέπονταν η δημιουργία μιας τριμερούς επιτροπής με επικεφαλής τους γενικούς διευθυντές των τριών υπουργείων ενέργειας για να διερευνηθεί η δυνατότητα κατασκευής αγωγού μεταφορά αερίου από το Ισραήλ. την Κύπρο και την Ελλάδα. Με την συνάντηση αυτή υποδηλώνεται η εμφάνιση ενός νέου γεωπολιτικού μπλοκ στη περιοχή μεταξύ της Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου ((Arye Mekel 2016:1,3)

Τα βασικά κίνητρα για την συμμετοχή των τριών χωρών στον εταιρικό σχήμα Ελλάδας-Κύπρου –Ισραήλ είναι η Τουρκία και ο παράγοντας της ενέργειας (Τζιαρρας,,2017: 150)

Με κοινή δήλωση των συμμετεχόντων επισημάνθηκε ότι η τριμερής συνεργασία είναι ανοιχτή σε όποιον ενδιαφέρεται για την συμμετοχή του και τονίσθηκε ότι η τριμερής δεν στρέφεται εναντίον άλλου μέρους υπονοώντας βέβαια την Τουρκία (Arye Mekel 2016:1).

5.3 Η τριμερής Ελλάδα-Κύπρου-Ιορδανίας

Η πρώτη τριμερής συνάντηση των υπουργών εξωτερικών των τριών χωρών Ελλάδα-Κύπρου-Ιορδανίας πραγματοποιήθηκε στις 18 Ιανουαρίου 2016 στις Βρυξέλλες στο περιθώριο του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ.²⁸ Τα θέματα της συνάντησης αφορούσαν την οικονομική και εμπορική συνεργασία, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την ασφάλεια και την ανταλλαγή πληροφοριών, τον πολιτισμό και την εκπαίδευση καθώς και τρόπους υποστήριξης της Ιορδανίας στις σχέσεις της με την ΕΕ δεδομένου ότι η Ελλάδα και η Κύπρος είναι μέλη της ΕΕ.

Η επόμενη τριμερής συνάντηση σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των τριών Υπουργείων Εξωτερικών, πραγματοποιήθηκε στην Λευκωσία στις 11 Απριλίου 2016 και ακολούθησε και νέα συνάντηση σε επίπεδο Γ. Γραμματέων στην Αθήνα στις 18 Οκτωβρίου 2017. Στις συναντήσεις αυτές εξειδικεύτηκαν οι τομείς τριμερούς συνεργασίας και δόθηκε έμφαση στα ζητήματα της μετανάστευσης και της ασφάλειας στην περιοχή της Ν.Α. Μεσογείου²⁹, δυο ζητήματα που απασχολούν ιδιαίτερα την Ελλάδα και την Κύπρο λόγω των συνεχών παραβιάσεων κυριαρχικών δικαιωμάτων από την πλευρά της Τουρκίας αλλά και λόγω του μεγάλου όγκου μεταναστών που δέχεται η Ελλάδα από την Μέση Ανατολή μέσω της Τουρκίας.

Η 1^η τριμερής Σύνοδος Κορυφής Ελλάδα-Κύπρου-Ιορδανίας πραγματοποιήθηκε στην Λευκωσία στις 16 Ιανουαρίου 2018 και επιβεβαιώθηκε η δέσμευση των τριών χωρών για την αντιμετώπιση απειλών κατά της ασφάλειας της περιοχής με ιδιαίτερη αναφορά στα φαινόμενα της διεθνούς τρομοκρατίας και του βίαιου εξτρεμισμού. Συζητήθηκαν επίσης θέματα όπως το Κυπριακό, το Παλαιστινιακό, την επέκταση της τριμερούς συνεργασίας στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) στον τουρισμό και στις θαλάσσιες μεταφορές.³⁰

Η 2^η τριμερής σύνοδος κορυφής των τριών χωρών έγινε στο Αμμάν στις 14 Απριλίου 2019 και υπογράφηκαν δυο τριμερή μνημόνια συνεργασίας. Το πρώτο αφορούσε το θέμα της εκπαίδευσης και το δεύτερο την προώθηση επενδύσεων ενώ στην συνάντηση συζητήθηκαν και τα θέματα των εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή, το προσφυγικό, το Κυπριακό και οι σχέσεις Ιορδανίας-ΕΕ.³¹

²⁸ <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/jordan/>

²⁹ <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/jordan/>

³⁰ Τσίπρας : Ελλάδα, Κύπρος και Ιορδανία πλώνες σταθερότητας, ειρήνης και ασφάλειας. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.cnn.gr/news/politiki/story/113708/tsipras-ellada-kypros-kai-iordania-pylones-statherotitas-eirinis-kai-asfaleias>

³¹ Τριμερής Ελλάδα-Κύπρου-Ιορδανίας : Στο επίκεντρο Κυπριακό, Μεσανατολικό και οικονομική συνεργασία. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από 3. <https://m.naftemporiki.gr/story/1464642/trimeris-elladas-kuprou-iordanias-sto-epikentro-kupriako-mesanatoliko-kai-oikonomiki-sunergasia>

Ανάλογες συναντήσεις έχουν γίνει και με τον Λίβανο ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει η τριμερής Ελλάδα- Κύπρου –Λιβάνου. Οι προκαταρκτικές συνεννοήσεις ξεκίνησαν με την συνάντηση των τριών Υπουργών Εξωτερικών η οποία πραγματοποιήθηκε στον Λίβανο στις 9 Νοεμβρίου 2015 ενώ ακολούθησε νέα συνάντηση στο περιθώριο του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων στις Βρυξέλλες στις 15 Φεβρουαρίου 2016. Νέα τριμερής συνάντηση σε επίπεδο Γ. Γραμματέων των Υπουργείων Εξωτερικών των τριών χωρών έγινε στην Αθήνα στις 11 Μαΐου 2016 όπου συζητήθηκαν θέματα κοινού ενδιαφέροντος όπως ο τουρισμός, η γεωργία, οι θαλάσσιες μεταφορές, η ενέργεια ,το περιβάλλον και ο πολιτισμός. Η πρώτη επίσημη συνάντηση των τριών Υπουργών Εξωτερικών στα πλαίσια της Τριμερούς πραγματοποιήθηκε στην Βηρυτό στις 10Απριλίου 2019 όπου συμφωνήθηκε η 1^η Συνάντηση Κορυφής να γίνει στην Κύπρο.³²

---

³² <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/lebanon/>

5.4 Ο νέος υποθαλάσσιος αγωγός EAST MED

Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στις ΑΟΖ Κύπρου και Ισραήλ καθώς και η προσμονή ανακάλυψης νέων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή, έβαλαν επιτακτικά το ζήτημα της διάθεσης του φυσικού αερίου. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν διατυπωθεί διαφορές προτάσεις και συγκεκριμένα προβλήθηκαν οι εξής επιλογές³³ :

- η κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου που θα ξεκινάει από την Κύπρο και θα διοχετεύει το φυσικό αέριο μέσω Τουρκίας στην υπόλοιπη Ευρώπη.
- η κατασκευή ενός σταθμού υγροποίησης του φυσικού αερίου (LNG) στο Βασιλικό της Κύπρου και μετά την μεταφορά του στην Ευρώπη.
- η μεταφορά του φυσικού αερίου στους ήδη υπάρχοντες σταθμούς υγροποίησης στην Αιγύπτου στο Idku και στην Damietta και στην συνέχεια την μεταφορά του σε εξαγωγικούς προορισμούς.
- η κατασκευή ενός πλωτού σταθμού υγροποίησης του αερίου και μετά η μεταφόρτωση του σε τάνκερ για την εξαγωγή του.

Χάρτης Νο 10
(προτεινόμενη διαδρομή)

Πηγή : <https://ecopress.gr/eastmed-ti-dichnoun-i-prokatarktikes-melet/> (πρόσβαση 01/04/20)

³³ Διακαντωνης Μ.(15/03/2017),Αγωγος EST MED : Ανέφικτο όραμα ή κλειδί για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Ανακτήθηκε 01/04/20 από <https://www.liberal.gr/diplomacy/agogos-eastmed-anefikto-orama-i-kleidi-gia-tin-energeiaki-asfaleia-tis-europis/122643>.

- η κατασκευή ενός αγωγού που θα ενώνει Ισραήλ-Κύπρο Ελλάδα και θα καταλήγει στην Ιταλία. Ο αγωγός αυτός, ο EAST MED, θα συγκεντρώνει το φυσικό αέριο από τα ήδη ανακαλυφθέντα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην Κύπρο και το Ισραήλ και μελλοντικά θα μεταφέρει σε περίπτωση που αποδειχτούν επιτυχείς οι έρευνες φυσικού αερίου στην Ελλάδα , και το φυσικό αέριο από αυτές τις περιοχές.

Ο αγωγός EAST MED , όπως φαίνεται και από τον Χάρτη Νο 10 , θα ξεκινάει από τον θαλάσσιο χώρο του Ισραήλ και περνώντας από την Κύπρο (Βασιλικό) μέσω υποθαλάσσιου αγωγού 734 χλμ θα κατευθύνεται στην Ανατολική Κρήτη. Με υποθαλάσσιο αγωγό από την Κρήτη προς την Νότια Πελοπόννησο μήκους 422 το φυσικό αέριο θα προωθείται προς την Ιταλία με δυνατότητα να προωθηθεί και προς τον IGB στην Βουλγαρία.

Οι προκαταρκτικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν και εξετάζουν τις πιθανές επιλογές για την μεταφορά του φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο προς την Ευρώπη προσδιορίζουν το κόστος μεταφοράς ανάλογα με την επιλογή ως εξής³⁴ :

Πίνακας Νο 3

Κόστος μεταφοράς μέσω EAST-MED	Απο 2,81 έως 3,5 \$ ανα MMBtu
Κόστος μεταφοράς σε υγροποιημένη μορφή	Από 3.65 έως 4,40 ανα MMBtu
Κόστος μεταφοράς μέσω αγωγού προς την Τουρκία	0,97 ανα MMBtu

Από τον παραπάνω Πίνακα Νο3 και με βάση το κόστος ανάλογα με την επιλογή, προκύπτει ότι η προώθηση του φυσικού αερίου με την κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου μέσω της Τουρκίας είναι η οικονομικότερη επιλογή για την μεταφορά του φυσικού αερίου από την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου όπου βρέθηκαν τα κοιτάσματα φυσικού αερίου . Ο αγωγός θα μπορούσε ακόμα και να συνδεθεί με το υπάρχον δίκτυο αγωγών που υπάρχουν στην Τουρκία και εφοδιάζουν την εγχώρια αγορά αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ggigoriadis 2014,126).

Τα μακροχρόνια προβλήματα με την Κύπρο αλλά και η επιδείνωση των σχέσεων της Τουρκίας με το Ισραήλ αποτελούν το πρώτο εμπόδιο για την επιλογή αυτή όσον αφορά την μεταφορά του φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο προς την Ευρώπη. Ωστόσο η

³⁴ Βουτσαδακης Κ.(01/01/20). EAST-MED : Τι δείχνουν οι προκαταρκτικές μελέτες του έργου. Ανάκτηση 01/04/20 από <https://ecopress.gr/eastmed-ti-dichnoun-i-prokatarktikes-melet/>

προοπτική μεταφοράς του φυσικού αερίου μέσω Τουρκίας βρίσκει ανταπόκριση σε επιχειρηματικές ομάδες εντός του Ισραήλ λόγω οικονομικών συμφερόντων (Mazis I.T., Sotiropoulos I.P., 2016 : 40).

Η αμέσως οικονομικότερη επιλογή είναι σύμφωνα με τις προκαταρκτικές μελετες είναι η μεταφορά του φυσικού αερίου μέσω του αγωγού EAST-MED. Η λειτουργία του αγωγού εξαρτάται από την ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Δυτική Ελλάδα και την Κρήτη διότι όπως εξηγεί ο Πρόεδρος της ΕΔΥΕ «τα σημερινά αποθέματα της νοτιοανατολικής Μεσογείου δεν ικανοποιούν τα αναγκαία οικονομικά κριτήρια για να υποστηρίξουν επενδύσεις καινούργιων υποδομών και μεταφοράς.. Χρειάζονται διπλάσιοι όγκοι κοιτασμάτων»³⁵.

Με την υπογραφή στις 2 Ιανουαρίου 2020 της διακρατικής συμφωνίας για τον αγωγό EAST MED μεταξύ των τριών χωρών Ελλάδας –Κύπρου και Ισραήλ μπορεί να σηματοδοτείται η πολιτική βούληση των τριών χωρών να προχωρήσουν στο έργο, ωστόσο η στήριξη του αγωγού με την ανάλογη ποσότητα φυσικού αερίου μπορεί να γίνει με επιτυχία μόνον εφόσον ξεκινήσει η δεύτερη φάση παραγωγής του κοιτάσματος Λεβιάθαν η οποία αναμένεται να γίνει το 2025 και σε συνδυασμό με την επιβεβαίωση της εκτίμησης ότι το απόθεμα του κυπριακού κοιτάσματος Γλαύκος ξεπερνά τα 5 τρις κυβικά πόδια³⁶.

Η πιθανότητα κατασκευής ενός σταθμού υγροποίησης φυσικού αερίου (LNG terminal) στο Ισραήλ αποκλείστηκε για λόγους οικονομικούς αλλά και διότι στην περίπτωση κατασκευής του θα αποτελούσε ένα ακόμα πρόβλημα για την Ισραηλινή ασφάλεια καθώς θα μπορούσε να αποτελέσει στόχο τρομοκρατικών επιθέσεων (Ggigoriadis 2014,126), ενώ η πιθανότητα μεταφοράς του φυσικού αερίου στις υφιστάμενες υποδομές της Αιγύπτου, προσκρούει στις ανησυχίες του Ισραήλ για την ενδεχόμενη εξάρτηση του από την Αίγυπτο η οποία θα αποτελέσει κόμβο του φυσικού αερίου στην Ανατολή.(Sartori, Colontoni, Pacevicinte, 2016:12)

:

---

³⁵ Μπασιάς: Ανέφικτος ο EastMed με τα σημερινά δεδομένα - Προϋπόθεση η ανακάλυψη εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων στην Ελλάδα. (09 12 2019).Ανακτηση 01/04/20 από <https://energyexpress.gr/news/mpasias-anefiktos-o-eastmed-me-ta-simerina-dedomena-proyprothesi-i-anakalypsi-ekmetalleysimon>

³⁶ Θεωδωρής Τσακίρης: Το Ισραήλ «ξεκλειδώνει» τον EastMed (23/12/19).Ανκτηθηκε 01/04/20 από <https://www.liberal.gr/apopsi/thodoris-tsakiris-to-israil-xekleidonei-ton-eastmed/279190>

Κεφάλαιο 6- Ο νότιος ενεργειακός διάδρομος και οι περιφερειακές διενέξεις –Η στάση των ΗΠΑ , Ρωσίας και Τουρκίας.

6.1 Ο Νότιος Διάδρομος φυσικού αερίου

Με τον ορο νότιος διάδρομος φυσικού αερίου ης Ευρωπαϊκής Ένωσης εννοούμε όλους τους διαμετακομιστικούς αγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου από την Ασία προς την Ευρώπη. Αρχικά δεν ήταν κάτι το σταθερό διότι το ζήτημα της ενέργειας είναι ζήτημα γεωπολιτικό με πολλούς κεντρικούς και περιφερειακούς δρώντες.³⁷ Έτσι αντιπαρατέθηκαν αρχικά δυο επιλογές:

1^H επιλογή : η κατασκευή του αγωγού SOUTH STREAM ,που αποτελεί την επιλογή της Ρωσίας με την συμμετοχή της ENI για την προώθηση του ρωσικού φυσικού αερίου στην Ευρώπη παρακάμπτοντας την Ουκρανία.

2^H επιλογή : η κατασκευή του αγωγού NABUCCO, που αποτελεί επιλογή των ΗΠΑ προκειμένου η Ευρώπη να απεξαρτηθεί από το ρωσικό αέριο.

Τελικά κανένας από τους δυο αγωγούς δεν κατασκευάστηκε διότι η Ρωσία θα μεταφέρει το ρωσικό αέριο μέσω του Turkish Stream ενώ το αζερικό αέριο θα μεταφέρεται μέσω του TANAP.

---

³⁷Καρατουλιωτης Ν. Ο πόλεμος των αγωγών .Πως εξελίσσεται ,ποιοι πολεμοι.(19/03/13) Ανάκτηση 01/04/20 από <https://www.onalert.gr/enoples-dynameis/yetha/o-polemos-ton-agogon-pos-exelisetai/100187/>

6.1.1 Ο αγωγός SOUTH STREAM

Ο αγωγός SOUTH STREAM ήταν ο αγωγός που προτάθηκε για την μεταφορά του ρωσικού αερίου μέσω της Μαύρης Θάλασσας από την Beregovaya στις ακτές της Ρωσίας προς την Βάρνα της Βουλγαρίας και από εκεί προς την Ευρώπη. Η διαδρομή, όπως φαίνεται και στον Χάρτη Νο προέβλεπε δυο κλάδους –διακλαδώσεις οι οποίες θα ξεκινούσαν από το Pleven της Βουλγαρίας :

1^{ος} κλάδος – διακλάδωση (νοτιοδυτική διαδρομή) : Βουλγαρία - Ελλάδα - Ιταλία

2^{ος} κλάδος – διακλάδωση (βορειοδυτική διαδρομή): Βουλγαρία – Σερβία – Ουγγαρία - Σλοβενία - Αυστρία .

Προβλέπονταν και δυο διακλαδώσεις στην νοτιοδυτική διαδρομή οι οποίες θα ξεκινούσαν από την Subotica της Σερβίας και η μια διακλάδωση μέσω της Ουγγαρίας θα κατέληγε στην Αυστρία ενώ η δεύτερη διακλάδωση μέσω της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας θα κατέληγε στην Αρνολντσταιν στην Αυστρία στα σύνορα με την Ιταλία προκειμένου να έχει πρόσβαση στο ρωσικό αέριο και η μεγάλη βιομηχανική ζώνη της Βόρειας Ιταλίας.

Χάρτης Νο 11

Ο αγωγός φυσικού αερίου SOUTH STREAM

ΠΗΓΗ : https://el.wikipedia.org/wiki/South_Stream (πρόσβαση 01-04-2020)

Ο αγωγός προβλέπονταν να έχει μήκος 2380 Km και θα είχε την δυνατότητα μεταφοράς 63 δις. bcm φυσικού αερίου ετησίως ενώ τμήματα των εθνικών αγωγών της Σερβίας, της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας θα είχαν την δυνατότητα να μεταφέρουν 10 δις bcm ετησίως.

Η αναγγελία του αγωγού SOUTH STREAM έγινε στις 23 Ιουνίου 2007 στη Ρώμη όπου και υπογράφηκε μνημόνιο για την κατασκευή του αγωγού από τις εταιρείες ENI (Ιταλία) και Gazprom (Ρωσία) και η κατασκευή του προβλέπονταν να ξεκινήσει το 2010 και η ολοκλήρωση του στις 31 Δεκεμβρίου 2015.

Το κόστος αναμένονταν να κυμανθεί από 19 έως 24 δις. ευρώ στο οποίο περιλαμβάνονταν και το κόστος κατασκευής του υπεράκτιου αγωγού μήκους 900 χλμ το οποίο υπολογίζονταν σε 8.6 δις ευρώ.³⁸

Για την κατασκευή και την λειτουργία των εθνικών τμημάτων του αγωγού προβλέπονταν η δημιουργία εταιρειών –συμπράξεων μεταξύ της Gazprom και των αντίστοιχων εθνικών εταιρειών διαχείρισης φυσικού αερίου.

Ο αγωγός SOUTH STREAM ο οποίος θα έφερνε τα ρωσικά πετρέλαια στην Ευρώπη παρακάμπτοντας την Ουκρανία, ήταν η απάντηση στον σχεδιαζόμενο προς κατασκευή αγωγό φυσικού αερίου NABUCCO. Τελικά το 2014 ακυρώθηκε ο προγραμματισμός κατασκευής του αγωγού λόγω των προσκομμάτων που έβαζε η Βουλγαρική κυβέρνηση και την εμπλοκή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην ακύρωση του αγωγού.³⁹

---

³⁸ https://el.wikipedia.org/wiki/South_Stream (ανάκτηση 01/04/2020)

³⁹ 02.12.2014

Ο Πούτιν ακυρώνει τον South Stream (02/12/14).Εφημερίδα Καθημερινή. Ανάκτηση 01/04/20 από <https://www.kathimerini.gr/794108/article/epikairothta/kosmos/o-poytin-akyrwnei-ton-south-stream>

6.1.2 Ο αγωγός NABUCCO

Ο αγωγός φυσικού αερίου NABUCCO ήταν ο αγωγός ο οποίος σχεδιάστηκε προκειμένου να μεταφερθεί το φυσικό αέριο του Αζερμπαϊτζάν, του Ιράκ, και του Τουρκμενιστάν μέσω Τουρκίας στις ευρωπαϊκές χώρες. Ο αγωγός, ο οποίος θεωρήθηκε ανταγωνιστικός στον SOUTH STREAM, τελικά ναυάγησε μετά την απόκτηση από την Ρωσία σχεδόν μονοπωλιακής θέσης στις εξαγωγές του φυσικού αερίου του Τουρκμενιστάν κι του Καζακστάν.

Χάρτης Νο 12

Ο αγωγός φυσικού αερίου NABUCCO

ΠΗΓΗ : <https://www.energia.gr/article/43347/agogos--pros-th-geopolitikh-kyriarhia-o-nabucco>
(πρόσβαση 01-04-2020)

. Όπως φαίνεται και από τον Χάρτη Νο 12 η διαδρομή του NABUCCO θα ξεκινούσε από την Κασπία Θάλασσα και μέσω Τουρκίας θα κατευθύνονταν στην κεντρική Ευρώπη αλλά τελικά το έργο ματαιώθηκε.

6.1.3 Ο αγωγός Turkish Stream

Μετά την ακύρωση του South Stream η Ρωσία δεν εγκατέλειψε τα σχέδια της και αποφάσισε να προβεί στην κατασκευή ενός νέου αγωγού παρακάμπτοντας την Ουκρανία. Ο αγωγός έχει μήκος 910 χλμ και περνά κάτω από την Μαύρη Θάλασσα, όπως φαίνεται και στο Σχήμα , ενώνοντας την Ρωσία με την Τουρκία.⁴⁰

Το έργο αποτελείται από δυο αγωγούς. Η γραμμή 1 του αγωγού θα μεταφέρει στην τουρκική αγορά 15,75 δις ενώ η γραμμή 2 του αγωγού χωρητικότητας επίσης 15,75 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα αερίου ετησίως, θα μεταφέρει φυσικό αέριο μέσω Βουλγαρίας στην Σερβία (403 χλμ) ,την Ουγγαρία , την Βοσνία Ερζεγοβίνη και άλλες βαλκανικές χώρες και θα καταλήγει στην Αυστρία και την Σλοβακία.

Σχήμα Νο

Ο αγωγός Turkish Stream

Πηγη: <https://gr.euronews.com/2020/01/08/turkish-stream-o-symvolikos-xaraktiras-toy-agogo>
(πρόσβαση 01/04/2020)

⁴⁰ 1. Ηλιαδη Θεοδωρα (08/01/2020) Turkish Stream: Ο συμβολικός χαρακτήρας του αγωγού. Ανάκτηση 01/04/20 από <https://gr.euronews.com/2020/01/08/turkish-stream-o-symvolikos-xaraktiras-toy-agogou>

Η Ελλάδα είχε εκδηλώσει το ενδιαφέρον της για την κατασκευή του αγωγού φιλοδοξώντας να περάσει ο αγωγός από την ελληνική επικράτεια ώστε να καταστεί διαμετακομιστικός κόμβος, αλλά η ρωσική διπλωματία επέλεξε την Βουλγαρία ως χώρα διέλευσης, προκειμένου να φτάσει το ρωσικό αέριο στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας.⁴¹

Με την κατασκευή του Turkish Stream η Ρωσία καταφέρνει να είναι παρούσα στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας παρακάμπτοντας την Ουκρανία. Η κατασκευή του αγωγού προκάλεσε την αντίδραση των ΗΠΑ οι οποίες εξέφρασαν την αντίθεση τους στην δεύτερη γραμμή του αγωγού, δηλώνοντας ο εκπρόσωπος του Στειτ Ντιπάρτμεντ ότι οι αγωγοί Nord Stream 2 και η δεύτερη γραμμή του Turkish Stream δεν συμβάλλουν στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης αλλά θα δώσουν την δυνατότητα στην Ρωσία να χρησιμοποιήσει την ενέργεια ως μοχλό πίεσης των ευρωπαϊκών κρατών.⁴²

Ο νότιος διάδρομος για την μεταφορά του ρωσικού φυσικού αερίου είχε σαν αποτέλεσμα να καταστεί η Τουρκία ο δεύτερος μεγαλύτερος πελάτης της Gazprom μετά την Γερμανία αφού εν τω μεταξύ είχε ξεκινήσει ένας άλλος αγωγός μεταφοράς του φυσικού αερίου, ο Nord Stream 2 ο οποίος κατασκευάζεται παράλληλα με τον πρώτο αγωγό Nord Stream και ο οποίος θα δώσει την δυνατότητα στην Ρωσία να προμηθεύει την Γερμανία με πρόσθετα 55 bcm φυσικού αερίου. (Ersen E, Gelikpala M.,2019:588).

---

⁴¹ «Εκτός» Ελλάδας ο αγωγός Turkish Stream 2 (26.07.2019). Ανακτήθηκε 01/04/20 από https://www.efsyn.gr/oikonomia/diethnis-oikonomia/205210_ektos-elladas-o-agogos-turkish-stream-2

⁴² Στείτ Ντιπάρτμεντ για TurkStream: Υπονομεύει την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης (10 01 2020). Ανακτήθηκε 01/04/20 από <https://energyexpress.gr/news/steit-ntipartment-gia-turkstream-yponomeyei-tin-energeiaki-asfaleia-tis-eyropis>

6.2 Η στάση των ΗΠΑ και ΡΩΣΙΑΣ

Οι ΗΠΑ παρόλο που αντιμετώπισαν την Μεσόγειο όχι ως θάλασσα αλλά ως ένα «αυτοκινητόδρομο μέσω του οποίου θα προβάλλουν την ισχύ τους στην Ευρασία και την Αφρική»(Norpens 2013:3) κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου κυριάρχησαν στην περιοχή μέσω του ΝΑΤΟ και της συμμαχίας τους με το Ισραήλ. Ωστόσο σήμερα οι ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο δείχνουν ένα έντονο ενδιαφέρον κυρίως :

1. Για την μείωση της έντασης μεταξύ δυο παραδοσιακών φίλων που είναι η Τουρκία και το Ισραήλ αλλά και για την επίλυση των διαφορών μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας και Τουρκίας – Κύπρου . Βασικό μέλημα τους είναι να διασφαλιστεί ότι η ενέργεια δεν θα αποτελέσει πηγή νέων συγκρούσεων ((Mankoff 2013: 4) σε ένα γεωπολιτικό περιβάλλον το οποίο είναι ήδη επιβαρυνόμενο.

2. Δείχνουν να παρεμβαίνουν στην περιοχή με την υποστήριξη των τριμερών συνεργασιών μεταξύ Ελλάδας-Κύπρου- Ισραήλ και Ελλάδας-Κύπρου -Αιγύπτου. Στις 04 Αυγούστου 2019 πραγματοποιήθηκε η πρώτη ενεργειακή διάσκεψη Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ –ΗΠΑ στην Αθήνα και στόχος της ήταν να αναγνωριστούν ενεργειακοί τομείς δυνητικής συνεργασίας, δίνοντας ακόμα περισσότερη ώθηση στην τριμερή συνεργασία Ελλάδας-Κύπρου –Ισραήλ.⁴³

Προσπαθώντας να ορίσει ακόμα περισσότερο την πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο, αφού εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2019 με μεγάλη πλειοψηφία των παρόντων μελών της επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων της Αμερικανικής Γερουσίας⁴⁴, τελικά εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2019 ΑΠΟ τον Πρόεδρο των ΗΠΑ το νομοσχέδιο για τη ν «προώθηση των συνεταιρισμών ασφαλείας και ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο» , EAST MED ACT, ο οποίος εστιάζει σε θέματα συνεργασίας Ελλάδας-Κύπρου- Ισραήλ με τις ΗΠΑ στον τομέα της ασφάλειας και της ενέργειας ⁴⁵

---

⁴³ Ιορδανίδης Χ, (04/08/2019) Πρώτη ενεργειακή διάσκεψη Ελλάδας – Κύπρου - Ισραήλ + ΗΠΑ. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1503834/proti-energeiaki-diaskepsi-elladas-kyprou-israil-kai-ipa>

⁴⁴ East Med Act:Πως αλλάζει την πολιτική των ΗΠΑ στη Μεσόγειο-Τι σημαίνει για Ελλάδα Κύπρο, Τουρκία. Εφημερίδα Το Βήμα. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.tovima.gr/2019/06/27/world/east-med-act-pos-allazei-tin-politiki-ton-ipa-sti-mesogeio-ti-simainei-gia-ellada-kypro-tourkia/>

⁴⁵ Σωκου Κ. East Med Act: Νομοθεσία και εφαρμογή της. Εφημερίδα Καθημερινή. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.kathimerini.gr/1057762/opinion/epikairothta/politikh/east-med-act-nomodesia-kai-efarmogh-ths>

3. Παρόλο που οι σημερινοί όγκοι που έχουν βρεθεί είναι μικρότεροι από αυτούς που υπάρχουν στον Περσικό, την Κασπία Θάλασσα και την Ρωσία είναι ωστόσο μεγάλοι για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας των χωρών της περιοχής (Mankoff 2013: 1) ενώ μελλοντικά μπορεί, εφόσον βρεθούν και νέα κοιτάσματα τα οποία είναι οικονομικά και τεχνικά αξιοποιήσιμα, να παίζουν σημαντικό ρόλο στην ενεργειακή ασφάλεια των χωρών της ΕΕ. Οι ΗΠΑ δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ και γι αυτό πρόσφατα η Βουλή των αντιπροσώπων των ΗΠΑ ψήφισε ένα νέο αμυντικό νομοσχέδιο “2020 National Defense Authorisation Act”, υποχρεώνοντας τον Πρόεδρο των ΗΠΑ να επιβάλλει κυρώσεις σε εταιρείες που έχουν εμπλοκή στην κατασκευή των αγωγών Nord Stream 2 και Turkish Stream .Σύμφωνα με το νομοσχέδιο, στόχος του είναι να υπερασπιστεί την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια η οποία υπονομείται από τα ρωσικά έργα που προαναφέρθηκαν.

Για τους αμερικανούς οι δυο αγωγοί που κατασκευάζει η Ρωσία στην Ευρώπη για τον ενεργειακό εφοδιασμό της αποτελούν ένα γεωπολιτικό τέχνασμα προκειμένου να ενισχύσουν οι Ρώσοι την παρουσία τους στην Ευρώπη.

4.Εμπλεκεται στην εκμετάλλευση του φυσικού αερίου και πετρελαίου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αφού η Noble Energy που συμμετέχει στην έρευνα και την εκμετάλλευση κοιτασμάτων είναι αμερικανικών συμφερόντων. Ταυτόχρονα εντείνει τις διπλωματικές της προσπάθειες προκειμένου να μειωθούν οι εντάσεις στην περιοχή και διαμεσολαβεί μεταξύ των κρατών της περιοχής για την επίλυση διαφορών μεταξύ τους όπως η διαμάχη μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ για τα θαλάσσια σύνορα του (Ratner,2016:9), η σύγκρουση Τουρκίας –Κύπρου και Τουρκίας –Ελλάδας και προωθεί τις διμερείς ενεργειακές σχέσεις όπως η δημιουργία ενεργειακού κέντρου ΗΠΑ-Ισραήλ που συμπεριλήφθηκε στον Νόμο Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης ΗΠΑ-Ισραήλ του 2014(Ratner,2016:14)

Από την άλλη μεριά η Ρωσία αποτελεί και αυτή ένα ακόμα «παίκτη» που ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τις εξελίξεις στον ενεργειακό τομέα της Ανατολικής Μεσογείου. Η παρουσία της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο έχει την εξής πορεία (Norpens ,2013 :130)

- Η αρχή παρουσίας της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο ανατρέχει στο 1958, όταν μετά την επέμβαση των ΗΠΑ στον Λίβανο το 1958, η πρώην ΕΣΣΔ απέκτησε ναυτικές εγκαταστάσεις σε αραβικές χώρες και ανέπτυξε μια μοίρα του στόλου της Μαύρης Θάλασσας.

- το 1977 το Σοβιετικό Ναυτικό έπρεπε να εγκαταλείψει τις βάσεις στην Αίγυπτο και τότε το μπαθαθικό καθεστώς στη Συρία προθυμοποιήθηκε να παρέχει το λιμάνι της Ταρτούς για την διευκόλυνση του.
- το 1991 μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η μεσογειακή Μοίρα εγκατέλειψε την Μεσόγειο οπότε και τερματίζεται η παρουσία της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο. ωστόσο η ναυτική βάση στην Ταρτούς παρέμεινε μέχρι σήμερα για την εξυπηρέτηση και διευκόλυνση των ρωσικών πλοίων .

Όλο αυτό το διάστημα η Ρωσία παρόλη την μικρή στρατιωτική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο επιζητεί την αύξηση της επιρροή της. Σήμερα αυτή η προσπάθεια της είναι εντονότερη προκειμένου να διασφαλίσει την ηγεμονική της θέση ως κύριο προμηθευτή ενεργείας της Δύσης (Στεργίου,2017C:98) δεδομένου ότι η Ανατολική Μεσόγειος απέκτησε καίρια στρατηγική θέση εξαιτίας της ανακάλυψης των κοιτασμάτων του φυσικού αερίου. Στην προσπάθεια της επιδιώκει να αποκτήσει αποκλειστικά δικαιώματα εξαγωγής υδροποιημένου φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου όπως η εκδήλωση ενδιαφέροντος για την σύναψη συμφωνίας για την αγορά και την εμπορία υδροποιημένου φυσικού αερίου από το κοιτάσμα Tamar του Ισραήλ (Pasquale De Micco 2014:18)

Οι σχέσεις της ωστόσο με τις χώρες της περιοχή χαρακτηρίζονται από συνεργασία και αντιπαλότητες. Με την Ελλάδα ενώ την δεκαετία του 2000 με την τότε κυβέρνηση Καραμανλή δημιουργήθηκε έντονη αίσθηση προσέγγισης με σκοπό την ενεργειακή (αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη) αλλά και την στρατιωτική συνεργασία με την αγορά ρωσικών τεθωρακισμένων οχημάτων μεταφοράς προσωπικού (Στεργίου ,2017: 105-106) , τελικά η συνεργασία ναυάγησε. Αργότερα οι σχέσεις των δυο χωρών θα διαταραχτούν τόσο ώστε τον να απελαθούν Ρώσοι διπλωμάτες από την Ελλάδα εξαιτίας της υποτιθέμενης ανάμειξης της Ρωσίας στο μακεδονικό.

6.4 Η στάση της Τουρκίας

Η Τουρκία κατέχει μια μοναδική γεωπολιτική θέση στην Ανατολική Μεσόγειο αφού ελέγχει τη γη –γέφυρα που συνδέει τόσο τον Καύκασο όσο και την Ευρώπη με την Μέση Ανατολή. Ελέγχει το πέρασμα (στενά των Δαρδανελλίων) μεταξύ της Μαύρης Θάλασσας και την Μεσόγειο. Αποτελεί την πιο σημαντικά προηγμένη μουσουλμανική χώρα και προσφέρει ένα εναλλακτικό μοντέλο μουσουλμανικής δημοκρατίας στις αραβικές χώρες.(Noprens,2013:5).

Κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου η Τουρκία ήταν ο πιστός και άνευ όρων σύμμαχος των ΗΠΑ. Αλλωστε οι ΗΠΑ, όπως ειπώθηκε, είχαν εδραιώσει την θέση τους και την υπεροχή τους στην Ανατολική Μεσόγειο, χάρις σε δυο κράτη την Τουρκία και το Ισραήλ .Η κληρονομιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας , η συνεργασία με το Ισραήλ και η συμμετοχή στο NATO ήταν οι λόγοι αποστασιοποίησης του Αραβικού κόσμου από την Τουρκία. Λογω της γεωγραφικής θέσης της η Τουρκία έχει την δυνατότητα να διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στον Καύκασο ,την Μέση Ανατολή ,τα Βαλκάνια ,την Μαύρη Θάλασσα και την Μεσόγειο.(Noprens, 2013:5)

Ως σημείο καμπής της αλλαγής και της ανεξαρτητοποίησης της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ήταν το 2003 όταν η Τουρκία αρνήθηκε να παραχωρήσει το έδαφος της επικράτεια της για την εισβολή στο Ιράκ. Είχε προηγηθεί η άνοδος του AKP (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) του Ταγιπ Εντογαν στην εξουσία το 2002 και η εξωτερική πολιτική της βασίστηκε στην αρχή «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες» οπότε η Τουρκία έπρεπε να ακολουθήσει μια πολιτική συμφιλίωσης με τους παραδοσιακούς αντιπάλους της.(Noprens 2013:5-6) Σημειωτέον ότι στις αρχές της δεκαετίας του 2000 οι σχέσεις της Άγκυρας με τους γείτονες της ήταν από προβληματικές έως εχθρικές. Η νέα αρχή που διέκρινε την τουρκική εξωτερική πολιτική και εμπνευστής της ήταν ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Αχμέτ Νταβουτογλου, συνιστατο στην προβολή της ήπιας ισχύος της Τουρκίας για διαπραγματεύσεις από θέση ισχύος και τελικά για διευθετήσεις που θα επέτρεπαν την Τουρκία να αναδεχθεί ως ηγέτιδα δύναμη στον μεταοθωμανικο χωρο.(Λυγερός,2013 σελ.119).Παρολο που η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική με βάση την νέα αρχή είχε ως αποτέλεσμα αρχικά την εξομάλυνση των σχέσεων με γειτονικά κράτη, όπως η Συρία ,το Ιράν και η Αρμενία, τελικά οι γεωπολιτικές αντιθέσεις αλλά και το κύμα της «Αραβικής

Ανοιξης» που δημιούργησε νέα δεδομένα στην περιοχή, οδήγησε στο βάλτωμα της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 70 η Τουρκία ξεκίνησε μια συστηματική πολιτική αμφισβητήσεων σε βάρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας όταν δημοσιεύτηκε στην τουρκική εφημερίδα της κυβέρνησης παραχώρηση στην τουρκική κρατική εταιρεία πετρελαίων (ΤΡΑΟ) είκοσι επτά (27) αδειών έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην ελληνική υφαλοκρηπίδα δυτικά των νησιών Χίου, Λήμνου, Μυτιλήνης, Σαμοθράκης και Αγίου Ευστρατίου (Μανουσάκης 1989,252). Από τότε η Τουρκία εγείρει πολλές διεκδικήσεις, σκοπός των οποίων είναι η μεταβολή του εδαφικού status quo και μάλιστα σε δυο περιπτώσεις (κρίση Μαρτίου 1987 και κρίση Ιμίων Ιανουαρίου 1996) οι δυο χώρες έφτασαν στο χείλος ένοπλης σύγκρουσης η οποία τελικά αποφεύχθηκε.

Ειδικότερα οι αμφισβητήσεις και διεκδικήσεις της Τουρκίας απέναντι στην Ελλάδα είναι⁴⁶:

- αμφισβήτηση του νομίμου και κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας, να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια, σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας και όπως έχει πράξει το σύνολο σχεδόν των παράκτιων κρατών της διεθνούς κοινότητας, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας στον Εύξεινο Πόντο και στην Ανατολική Μεσόγειο.
- αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, μέσω συνεχών παραβιάσεων του από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη.
- αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί νησιών και παραβίασή της ακόμα και στην περίπτωση κατοικημένων περιοχών.
- αμφισβήτηση των θαλάσσιων συνόρων
- αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων εντός του FIR Αθηνών που ασκεί η Ελλάδα βάσει αποφάσεων του ICAO, και η συνεχής άρνηση συμμόρφωσης της Τουρκίας προς τους κανόνες εναέριας κυκλοφορίας.
- αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων της Ελλάδας εντός της περιοχής ευθύνης της για θέματα έρευνας και διάσωσης και
- απαίτηση της Τουρκίας για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου.

Ακολουθώντας την τακτική των αμφισβητήσεων για δεκαετίες,, η Τουρκία επιδίδεται συστηματικά σε μεθόδους και πρακτικές που αντίκεινται στις θεμελιώδεις αρχές του Χάρτη των ΗΕ όπως απειλή πολέμου, παραβιάσεις εθνικού εναέριου χώρου, παραβιάσεις εθνικών χωρικών υδάτων κα.

---

⁴⁶ <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>

Σχήμα Νο 3

Αριθμός παραβιάσεων ελληνικού εναέριου χώρου 2009-2019

Πηγή : Τα στοιχεία από :<https://geetha.mil.gr/paravaseis-paraviaseis/enaerios-choros-archeio-paravaseon-paraviaseon/> (επεξεργασία δική μου)

Σύμφωνα με το Σχήμα Νο 3 ο αριθμός των παραβιάσεων του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου ενώ το 2009 ήταν 1678 ,το 2019 ανήλθε σε 4811 σημειώνοντας αύξηση κατά 187% των παραβιάσεων.

Σχήμα Νο 4

Αριθμός παραβιάσεων ελληνικών εθνικών χωρικών υδάτων 2009 -- 2019

Πηγή : Τα στοιχεία από <https://geetha.mil.gr/thalassia-sygkentrotika-stoicheia>

Κλιμάκωση και μάλιστα πολύ μεγαλύτερη, παρατηρείται και στις παραβιάσεις των ελληνικών εθνικών χωρικών υδάτων , όπως φαίνεται και από το Σχήμα Νο 4.

Πέρα από αυτές τις διεκδικήσεις, η Τουρκία συνεχίζει την κατοχή του Βόρειου τμήματος της Κύπρου ενώ έχει επανειλημμένα εμπλακεί σε ενέργειες που αμφισβητούν το δικαίωμα της Κύπρου να εκμεταλλεύεται τα κοιτάσματα που έχουν βρεθεί στην Κυπριακή ΑΟΖ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι δυνατότητες ανάπτυξης του ενεργειακού τομέα στην Ελλάδα είναι μεγάλες και εφόσον αξιοποιηθούν, θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας.

Κατ' αρχήν πρέπει να επισημανθεί ότι η Ελλάδα για πρώτη φορά η Ελλάδα με το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το κλίμα αποκτά ενεργειακό σχεδιασμό ο οποίος θέτει στόχους ακόμα και ποσοτικούς σε ορισμένους τομείς (όπως η αύξηση ΑΠΕ) που θα συμβάλλουν τόσο στην ενεργειακή αυτάρκεια της χώρας όσο και στην προστασία του περιβάλλοντος από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Η δημιουργία ενεργειακής αυτάρκειας με την ανάπτυξη άλλων μορφών ενέργειας (αιολική, ηλιακή, γεωθερμία κ.α.) συνεπάγεται εξοικονόμηση πόρων που θα δώσουν την ευκαιρία να ανασάνει το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας.

Οι παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν ώστε η Ελλάδα να αναπτύξει τις ενεργειακές δυνατότητες είναι (Βεττας, χχ: 6) :

- ▶ Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο
- ▶ το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο για την υποδοχή επενδύσεων
- ▶ Η αξιοποίηση των φυσικών πόρων που διαθέτει
- ▶ και το ανθρώπινο δυναμικό.

Ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη των ενεργειακών δυνατοτήτων στην Ελλάδα αποτελεί η γεωγραφική θέση της που της παρέχει πολλά πλεονεκτήματα αλλά και της δημιουργεί συνεχώς και προβλήματα εξαιτίας των αμφισβητήσεων από την πλευρά της Τουρκίας και του ανταγωνισμού ΗΠΑ-Ρωσίας.

Ειδικότερα η Ελλάδα έχει τέτοια γεωγραφική θέση που της δίνει την δυνατότητα να συμμετέχει στους ενεργειακούς διαδρόμους που χαράσσονται, για την μεταφορά των ενεργειακών προϊόντων από την Μέση Ανατολή, την Βόρεια Αφρική, την Ανατολική Μεσόγειο και την Κασπία Θάλασσα.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στον νότιο διάδρομο για την μεταφορά του Αζερικού πετρελαίου στην Ευρώπη, με την εγκατάσταση του Trans Adriatic Pipeline (TAP) αποτελεί πολύ σημαντικό γεγονός διότι η Ελλάδα γίνεται διαμεκομιστικός κόμβος.

Η κατασκευή του TAP ήταν μια από τις μεγαλύτερες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα, ύψους 1,5 δις ευρώ. Επιπλέον, σύμφωνα με στοιχεία της ίδιας την εταιρείας, κατά την διάρκεια κατασκευής του TAP δημιουργήθηκαν περισσότερες από 3500 θέσεις εργασίας.

Σημαντική ήταν επίσης η συμβολή της κατασκευής του TAP στην τοπική επιχειρηματικότητα. Υπολογίζεται ότι για την κάλυψη υπηρεσιών και αγαθών που απαιτήθηκαν για το έργο, συνέδραμαν περίπου 800 εταιρείες.

Υπάρχουν ωστόσο και αρνητικά σημεία (Kriitharas,2014:4-5) και ως τέτοια μπορούν να αναφερθούν:

- ▶ η απαγόρευση καλλιέργειας κοντά στον αγωγό,
- ▶ η απώλεια γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας λόγω απαλλοτριώσεων για την κατασκευή του αγωγού
- ▶ οι κίνδυνοι δημιουργίας του σταθμού συμπίεσης κοντά στην πόλη των Σερρών λόγω αύξησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Η Ελλάδα είχε ακόμα μια ευκαιρία ώστε να διέρθει και ο Turkish Stream 2 ο οποίος όπως αναφέρθηκε θα μεταφέρει το ρωσικό αέριο στην Ευρώπη παρακάμπτοντας την Ουκρανία. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα έδινε την ευκαιρία για την αύξηση της απασχόλησης, όπως στην περίπτωση του TAP, στην τόνωση της επιχειρηματικότητας για τις περιοχές από όπου θα περνούσε ο νέος αγωγός με την εμπλοκή πολλών εταιρειών για την προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών ενώ οι Ελληνορωσικές σχέσεις θα αναπτύσσονταν προς όφελος των δυο χωρών. Ωστόσο η δυνατότητα αυτή όπως ειπώθηκε, αποκλείστηκε από την ίδια την Ρωσία η οποία επέλεξε την Βουλγαρία μετά και την επιδείνωση των διμερών σχέσεων με τις απελάσεις Ρώσων διπλωματών τον Ιούλιο 2018.

Η κατασκευή του EAST MED και η διέλευση του μέσω Κρήτης, Πελοποννήσου και Δυτικής Ελλάδας θα είχε μεγάλη σημασία για την Ελλάδα (Φωσκολος,2016:2) και ειδικότερα:

- ▶ Θα δώσει την δυνατότητα προώθησης βιομηχανικής ανάπτυξης των περιοχών με την κατασκευή δυο ατμοηλεκτρικών σταθμών σε Κρήτη και Πελοπόννησο.
- ▶ Υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης βιομηχανιών πλαστικών, γεωργικών φαρμάκων και λιπασματοβιομηχανιών, κ.α

Επιπλέον η κατασκευή του αγωγού και η λειτουργία του θα δώσει την δυνατότητα να μεταφερθεί κάθε ανακτήσιμο κοιτάσμα που θα ανακαλυφθεί στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να αποκτήσει ένα πολύ σημαντικό πλεονέκτημα να καταστεί μια ζωτική χώρα για την διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ. Θα πρέπει όμως να εξασφαλιστούν οι απαραίτητες ποσότητες για την λειτουργία του EAST MED διότι όπως ειπώθηκε μέχρι στιγμής αυτό δεν συμβαίνει με αποτέλεσμα να δημιουργούνται

εσφαλμένες εντυπώσεις σχετικά με τον αγωγό. Προς την κατεύθυνση αυτή είναι σημαντικό η Ελλάδα να επιταχύνει τις έρευνες για την εξεύρεση πιθανών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων τα οποία όμως θα πρέπει να είναι αξιοποιήσιμα διότι προς το παρόν διατυπώνονται μόνον πιθανότητες.

Προϋπόθεση για την αξιοποίηση των ιδίων πόρων αποτελεί η ανακήρυξη της ΑΟΖ διότι όπως ειπώθηκε οι εταιρείες πετρελαίου το απαιτούν πριν την έναρξη οποιαδήποτε δραστηριότητας. Επομένως η επίλυση των διαφορών με την γειτονική Τουρκία καθίσταται απαραίτητη.

Μπορεί βέβαια η Ελλάδα να δημιουργεί αναχώματα στις βλέψεις και την επιθετικότητα της Τουρκίας, με την δημιουργία των τριμερών συνεργασιών, ωστόσο η Ανατολική Μεσόγειος είναι ένα μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον το οποίο διακρίνεται από την αβεβαιότητα των πολύπλοκων σχέσεων μεταξύ των κρατών της περιοχής. Στην περίπτωση του εταιρικού σχήματος Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ κρίνεται απαραίτητο να συμπεριληφθεί και ένα μουσουλμανικό/αραβικό κράτος προκειμένου να εξασφαλιστεί η ευρύτητα του χαρακτήρα του εταιρικού σχήματος και να αποφευχθεί η δημιουργία εντύπωσης ενός κλειστού συνασπισμού που αντιμετωπίζει με υπεροψία και αδιαφορία τα συμφέροντα και τις ανάγκες των γειτονικών μουσουλμανικών και αραβικών κρατών της περιοχής. (Φίλης, Κωνσταντακοπουλος, Μαλανδρακη,2012: 146)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελόπουλος Θ. Άγγελος (1977). Για μια νέα πολιτική διεθνούς αναπτύξεως. Αθήνα , Εκδόσεις Παπαζηση.

Arye Mekel (2016), A New Geopolitical Bloc is Born in the Eastern Mediterranean: Israel, Greece and Cyprus BESA Center Perspectives Paper No. 329, February 16, 2016.

.Ασωνιτης Γιώργος (1995). Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της Θάλασσας. (1η έκδοση) , Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζηση.

Bahgat Cawdat (2013), Israel s Energy Security :Regional Implication, Middle East Policy Council ,Vol.XVIII, No 3,1-9

Βερσαν Ραουφ (2017).Μερικες πολιτικές και νομικές πτυχές της έρευνας και της εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο στο Στεργίου Α., Kivanc Ulusoy & Menahem Blondheim (Επιμ.).(2017) . Σύγκρουση και ευημερία. Γεωπολιτική και ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο . Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Βέττας Νικόλαος (χχ) Οι ενεργειακές δυνατότητες της Ελλάδας ως αναπτυξιακός παράγοντας.Σελ.1-13

Βιδακης I.& Βαλτος Γ.(χχ), Ενεργειακή Ασφάλεια & Ελλάδα ,ειδική έκδοση του περιοδικού: άμυνα & τεχνολογία.

Grigoriadis N.Ioannis (2014), Energy discoveries in Eastern Mediterranean : conflict or cooperation, Middle EastPolicy,VOL.XXI,NO 3,Fall 2014,124-133

Dudin M. N., Froliwa E.E., Sidorenko N.V., Pogrebinskaya A. E., & Nikishima V. I. (2017). Energy Policy of the European Union: Challenges and Possible Development Paths, International Journal of energy economics and policy,7(3),294-299

Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων.(2019).Υδρογοναθρακες στην Ελλάδα: ο ρόλος της ΕΔΕΥ.

Ersen E, Gelipkala (2019), Turkey and the changing energy geopolitics of Eurasia, Energy policy,128(2019),Σελ.584-592

Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (2019), Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας – Ετήσια έκθεση 2019.

Ιορδανίδης Χ, (04/08/2019) Πρώτη ενεργειακή διάσκεψη Ελλάδας – Κύπρου - Ισραήλ + ΗΠΑ Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1503834/proti-energeiaki-diaskepsi-elladas-kyprou-israil-kai-ipa>

Καζακος Πάνος, Λιαρκοβας Παναγιώτης, Ρεπουσης Σπύρος (2016). Το δημόσιο χρέος της ελλαδας.(1η έκδοση), Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζηση

Καραγιαννη Μαρικα,(2017).Η Ελλάδα ως μελλοντικός κόμβος διαμετακόμισης φυσικού αερίου, Κείμενα Οικονομικής & Διεθνοπολιτικής Ανάλυσης –Εργαστήριο οικονομικής πολιτικής & στρατηγικού σχεδιασμού-Τμήμα Οικονομικών Επιστημών ,Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Καρυωτης Θεόδωρος (2014). Η Αοζ της Ελλάδας, Αθήνα : Εκδοτικός οίκος Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ

Κόκκινος Δημήτριος-Βασίλειος (2015) Γεωπολιτική της ενέργειας στο σύστημα Ευρώπη-Ασία- Μέση Ανατολή (1η έκδοση), Αθήνα : Εκδόσεις Λειμών

Κοκκινου-Μανδαμαδιωτου Χ.(Άνοιξη 2015), Ουκρανική κρίση και αντίδραση ΗΠΑ-ΕΕ-Ρωσίας,INTERNATIONAL RELATIONS QUARTERLY VOL.6, No 1: Ημερομηνία ανάκτησης από 01/04/20 από https://www.southeast-europe.org/pdf/21/dke_21_G_eu_Harikleia-Kokkinou-Mandamadiotou_Ukrainian-Crisis.pdf

Κοτταρη Μαρία (2015) Η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο ρόλος των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου. Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Παντείο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα.

Κουλουρης Δ.Νικολαος (2019) Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας.-Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομική Σχολή-Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Kritharas Stylianos (2014).The diverse impact of Greece involvement in Energy matters.Σελ 1-9

Leigh Michael (2014) Energy –A geopolitical game changer ? The International Spectator 49:2, 1-10

Mazis I.T., Sotiropoulos I.P., (2016) THE ROLE OF ENERGY AS A GEOPOLITICAL FACTOR FOR THE CONSOLIDATION OF GREEK-ISRAELI RELATIONS Regional Science Inquiry, Vol. VIII, (2), Special Issue 2016

Νικολάου Κωνσταντίνος,2011, Ελλάδα έρευνα και παραγωγή υδρογονανθράκων – Ιστορικό-πετρελαιοδυνατότητες –προοπτικές και σχέση με την εθνική κυριαρχία, Κείμενα εργασίας Ινστιτούτου Εργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENE) No 12/11. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από https://www.iene.gr/articlefiles/wp_nikolaou_12i.pdf

Νικολάου Α. Κωνσταντίνος (2013) Έρευνες πετρελαίου και εθνική κυριαρχία .Οι περιπτώσεις της Ελλάδας και της Κύπρου.

Nopens Patrick,(2013). Geopolitical Shifts in the Eastern Mediterranean: Security Policy Brief,43,1-9.

Παπακωνσταντίνου Πέτρος (2018) Το εθνικό ζήτημα στην εποχή μας , Αθήνα : Εκδόσεις Τόπος.

Παπαζησης Ιωάννης (2008).Ο άγνωστος ορυκτός πλούτος της Ελλάδος (1Η έκδοση) , Αθήνα: Εκδόσεις Κάδμος .

Pasquale De Micco (2014) The prospect of Eastern Mediterranean gas production: An alternative energy supplier for the EU? European Parliament-DG EXPO/B/PolDep/Note/2014_95,1-23)

Προέδρου Φ, (Ιούνιος 2014) Η κρίση της Ουκρανίας και οι ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας, THE BOOKS JOURNAL: <https://www.academia.edu/8781663/>) Η_ κρίση_ της_ Ουκρανίας και_ οι_ ενεργειακές_ σχέσεις_ ΕΕ-Ρωσίας (πρόσβαση 01-04-20)

Προέδρου Φίλιππος (2012), Re-conceptualising the Energy and Security Complex in the Eastern Mediterranean: The Cyprus Review (Vol. 24:2)

Ratner Michael (2016) Natural Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean, Congressional Research Service,1-14

Ροζακης Λ. Χρήστος (2013) Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο, Αθήνα; Εκδόσεις Παπαζησης.

Sartori Nicolo,Colontoni Lorenzo,, Paceviciute (2016) Energy resources and regional cooperation in the East Mediterranean,Working papers 16/27-October 2016.

Σιουσιουρας Πέτρος & Χρυσοχου Γεώργιος (2017).Γεωγραφία της Ενέργειας. Ενεργειακοί Ανταγωνισμοί και ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο . (1Η έκδοση) , Αθήνα : Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Stang Gerald, Bechev Dimitar ,Butler Eamonn, Nowak Zuzanna, Tagliapietra & Westphal Kirsten (2017) ,Securing the Energy union : five pillars and five regions, Institute for Security Studies Report No 32-February 2017,Σελ.1-61

Stergiou Andreas (2017A).Energy Security in the Eastern Mediterranean.Int.J.Global Energy Issues ,Vol.40,No 5,320-334

Στεργίου (2017B).Το δυσεπίλυτο πρόβλημα της Ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας. Η μεγάλη πρόκληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον 21 αιώνα, Κείμενα Οικονομικής & Διεθνοπολιτικής Ανάλυσης –Εργαστήριο οικονομικής πολιτικής & στρατηγικού σχεδιασμού-Τμήμα Οικονομικών Επιστημών ,Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Στεργίου (2017C) Η εξωτερική πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Ανατολική Μεσόγειο μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου: γεωοικονομικές και γεωπολιτικές παράμετροι. . στο Στεργίου Α., Kivanc Ulusoy & Menahem Blondheim (Επιμ.).(2017) . Σύγκρουση και ευημερία. Γεωπολιτική και ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο . Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Τσιάρρας Ζήνων (2017)Η «χαλαρή» οιονεί συμμαχία Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας στο Στεργίου Α., Kivanc Ulusoy & Menahem Blondheim (Επιμ.).(2017) . Σύγκρουση και ευημερία. Γεωπολιτική και ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο . Αθήνα: Κλειδάριθμος
Χαλαζιάς Η. Χρήστος (2014). Πως ξε... πωλείται ο ορυκτός μας πλούτος, Αθήνα : Εκδόσεις Δρόμων .

Τσιτλακίδου Δ. Ευανθία (2017).Νομοθετική και συμβατική ρύθμιση των διαδικασιών εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στ μεγάλη πρόκληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον 21 αιώνα, Κείμενα Οικονομικής & Διεθνοπολιτικής Ανάλυσης –Εργαστήριο οικονομικής πολιτικής & στρατηγικού σχεδιασμού-Τμήμα Οικονομικών Επιστημών ,Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. ην Ελλάδα. Διπλωματική εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.

Φασλής Χρήστος (2018), Η ανακήρυξη και οριοθέτηση της ελληνικής ΑΟΖ.Foreign Affairs,the Hellenic edition. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/2020 από <https://www.foreignaffairs.gr/articles/71679/xristos-faslis/i-anakiryksi-kai-oriothetisi-tis-ellinikis-aoz>

Φαραντούρης Ε. Νικόλαος (2016) η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ στο Μαραβεγιας Ναπολέον (2016) Ευρωπαϊκή Ένωση –Δημιουργία, εξέλιξη ,προοπτικές .Αθήνα : εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ.

Φίλης Κωνσταντίνος, Κωνσταντακόπουλος Γιάννης, Μαλανδράκη Ελένη (2012). Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Ινστιτούτο Διεθνών Σχεσεων σελ .1-165

Φίλης Κ (13.03.2017), Η στρατηγική αξία της Ανατολικής Μεσογείου. Εφημερίδα Καθημερινή. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <http://www.kathimeri.gr/000113/article/epikairoτητα/h-strathgikh-a3ia-ths-anatolikis-mesogeioy>

Φώσκολος Α., (2016) Περί υδρογονανθράκων στην Ελλάδα ,ευθύνες με ονοματεπώνυμο. Ανακτήθηκε στο [Defense –point.gr /news](http://Defense-point.gr/news).

Φώσκολος Α.,(2016) Φως στο τούνελ της οικονομίας εάν προχωρήσει ο αγωγός EAST MED. Ανακτήθηκε στο [Defense –point.gr /news](http://Defense-point.gr/news).

Δημοσιεύματα

Βουτσαδακης Κ.(01/01/20). EAST-MED : Τι δείχνουν οι προκαταρκτικές μελέτες του έργου. Ανάκτηση 01/04/20 από <https://ecopress.gr/eastmed-ti-dichnoun-i-prokatarktikes-melet/>

Διακαντωνης Μ.(15/03/2017),Αγωγος EST MED : Ανέφικτο όραμα ή κλειδί για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Ανακτήθηκε 01/04/20 από <https://www.liberal.gr/diplomacy/agogos-eastmed-anefikto-orama-i-kleidi-gia-tin-energeiaki-asfaleia-tis-europis/122643>

East Med Act:Πως αλλάζει την πολιτική των ΗΠΑ στη Μεσόγειο-Τι σημαίνει για Ελλάδα Κύπρο, Τουρκία. Εφημερίδα Το Βημα. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.tovima.gr/2019/06/27/world/east-med-act-pos-allazei-tin-politiki-ton-ipa-sti-mesogeio-ti-simainei-gia-ellada-kupro-tourkia/>

Η Αθήνα απορρίπτει το μνημόνιο Τουρκίας – Λιβύης με επιστολή στον ΟΗΕ (27/02/2020).Ανακτηση 01/04/2020 από [armynow.gr - https://armynow.gr/h-auhna-aporriptei-to-mnhmonio-toyrkias-livyhs-me-epistolh-ston-ohe/](https://armynow.gr/h-auhna-aporriptei-to-mnhmonio-toyrkias-livyhs-me-epistolh-ston-ohe/)

Ηλιαδη Θεοδωρα (08/01/2020) Turkish Stream: Ο συμβολικός χαρακτήρας του αγωγού. Ανάκτηση 01/04/20 από [https://gr.euronews.com/2020/01/08/turkish-Ιορδανίδης Χ, \(04/08/2019\) Πρώτη ενεργειακή διάσκεψη Ελλάδας – Κύπρου - Ισραήλ + ΗΠΑ. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1503834/proti-energeiaki-diaskepsi-elladas-kuprou-israil-kai-ipa](https://gr.euronews.com/2020/01/08/turkish-Ιορδανίδης Χ, (04/08/2019) Πρώτη ενεργειακή διάσκεψη Ελλάδας – Κύπρου - Ισραήλ + ΗΠΑ. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1503834/proti-energeiaki-diaskepsi-elladas-kuprou-israil-kai-ipa)

Η Κέρκυρα χωρίζει και ενώνει Ελλάδα και Ιταλία : Μια συνάντηση κορυφής με μεγάλη σημασία. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://hellasjournal.com/2017/09/i-kerkira-chorizi-ke-enoni-ellada-ke-italia-mia-sinantisi-korifis-me-megali-simasia/>

Ιορδανίδης Χ, (04/08/2019) Πρώτη ενεργειακή διάσκεψη Ελλάδας – Κύπρου - Ισραήλ + ΗΠΑ. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από

<https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1503834/proti-energeiaki-diaskepsi-elladas-kuprou-israil-kai-ipa>

Καρατουλιωτης Ν. Ο πόλεμος των αγωγών .Πως εξελίσσεται ,ποιοι πολεμουν.(19/03/13)
Ανάκτηση 01/04/20 από <https://www.onalert.gr/enoples-dynameis/yetha/o-polemos-ton-agogon-pos-exelisetai/100187/>

Με τη συμμετοχή της Κύπρου η μεγάλη στρατιωτική άσκηση "ΜΕΔΟΥΣΑ 8" (17/04/19)
Ανάκτηση 01/04/20 από <https://www.alphanews.live/cyprus/me-ti-symmetohi-tis-kyproy-i-megali-stratitotiki-askisi-medoysa-8>

Μπασιάς: Ανέφικτος ο EastMed με τα σημερινά δεδομένα - Προϋπόθεση η ανακάλυψη εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων στην Ελλάδα. (09 12 2019).Ανακτηση 01/04/20 από <https://energypress.gr/news/mpasias-anefiktos-o-eastmed-me-ta-simerina-dedomena-proypothesi-i-anakalypsi-ekmetalleysimon>

Νέδος Β.(29/11/2019) Μνημόνιο Τουρκίας με Λιβύη . Εφημερίδα Καθημερινή. Ανάκτηση 01/04/20 από:<https://www.kathimerini.gr/1053976/gallery/epikairothta/politikh/mnhmonio-toyrkias-me-livyh>

ΟΗΕ: Μελετούμε την επιστολή της ελληνικής κυβέρνησης για το μνημόνιο Τουρκίας-Λιβύης(11/12/2019) Ανακτήθηκε 01/04/20 από <http://www.enikonomia.gr/international/227510,oie-meletoume-tin-epistoli-tis-ellinikis-kyvernisis-gia-to-mnimon.html>

Ο Πούτιν ακυρώνει τον South Stream (02/12/14).Εφημεριδα Καθημερινή. Ανάκτηση 01/04/20 από <https://www.kathimerini.gr/794108/article/epikairothta/kosmos/o-poytin-akyrwnei-ton-south-stream>

Πελωνη Α. Συμφωνία Ελλάδα-Ιταλίας για οριοθέτηση ΑΟΖ Εφημερίδα Τα Νέα Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.tanea.gr/2013/09/18/politics/symfwnia-elladas-italias-gia-oriothetisi-aoz/>

Πρέπει να τηρείται το διεθνές δίκαιο τόνισε ο Ρώσος πρέσβης: Τι είπε για Ελλάδα,Κυπρο,Τουρκια.(11/12/2019).Ανακτηση 01/04/20 από <https://hellasjournal.com/2019/12/prepi-na-tiretai-to-diethnes-dikaio--tonise-o-rosos-presvis-ti-eipe-gia-ellada-kypro-toyrkia/>

Ρητή αλληλεγγύη Γερμανίας προς Ελλάδα και Κύπρο , σεβαστείτε το διεθνές δίκαιο το μήνυμα στην Τουρκία (11/09/2019) Ανάκτηση 01/04/20 από [//hellasjojrnal.com.2019/12/riti-allilegygi-germanias-pros-ellada-kai-kypro-sevasteite-to-diethnes-dikaio-to-minyma-stin-toyrkia](https://hellasjournal.com/2019/12/riti-allilegygi-germanias-pros-ellada-kai-kypro-sevasteite-to-diethnes-dikaio-to-minyma-stin-toyrkia).

Σωκου Κ. East Med Act: Νομοθεσία και εφαρμογή της. Εφημερίδα Καθημερινή. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από [//https://www.kathimerini.gr/1057762/opinion/epikairothta/politikh/east-med-act-nomodesia-kai-efarmogh-ths](https://www.kathimerini.gr/1057762/opinion/epikairothta/politikh/east-med-act-nomodesia-kai-efarmogh-ths)

Στέιτ Ντιπάρτμεντ για TurkStream: Υπονομεύει την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης (10 01 2020) .Ανακτήθηκε 01/04/20 από <https://energypress.gr/news/steit-ntipartment-gia-turkstream-yponomeyey-tin-energeiaki-asfaleia-tis-eyropis>

Τριμερής Ελλάδας-Κύπρου-Ιορδανίας : Στο επίκεντρο Κυπριακό ,Μεσανατολικό και οικονομική συνεργασία. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από 3. <https://m.naftemporiki.gr/story/1464642/trimeris-elladas-kyprou-iordanias-sto-epikentro-kypriako-mesanoliko-kai-oikonomiki-sunergasia>

Θοδωρής Τσακίρης: Το Ισραήλ «ξεκλειδώνει» τον EastMed (23/12/19).Ανκτηθηκε 01/04/20 από <https://www.liberal.gr/apopsi/thodoris-tsakiris-to-israil-xekleidonei-ton-eastmed/279190>

Τσίπρας : Ελλάδα, Κύπρος και Ιορδανία πυλώνες σταθερότητας , ειρήνης και ασφάλειας. Ημερομηνία ανάκτησης 01/04/20 από <https://www.cnn.gr/news/politiki/story/113708/tsipras-ellada-kypros-kai-iordania-pylones-statherotitas-eirinis-kai-asfaleias>

Ιστοσελίδες

www.depa.gr

www.tap-ag.gr

<https://www.mfa.gr>

<https://el.wikipedia.org>

<https://www.europarl.europa.eu>